

PK-yritysten ympäristövastuu – ympäristölainsäädännön ja yhteiskuntavastuun ohjaavuus liiketoiminnassa

Liljeqvist, Suvi

2014 Hyvinkää

Laurea-ammattikorkeakoulu
Hyvinkää

PK-yritysten ympäristövastuu – ympäristölainsäädännön ja yhteiskuntavastuun ohjaavuus liiketoiminnassa

Suvi Liljeqvist
Yrittäjyyden ja liiketalouden
koulutusohjelma (YAMK)
Opinnäytetyö
Syyskuu, 2014

Suvi Liljeqvist

PK-yritysten ympäristövastuu – ympäristölainsäädännön ja yhteiskuntavastuun ohjaavuus liiketoiminnassa

Vuosi

2014

Sivumäärä

57

Ympäristönsuojelun ja ympäristöoikeuden merkitys yhteiskunnassa kasvaa jatkuvasti. Kestävä kehitys on yhä tärkeämpää, sillä ympäristön saastuminen, luonnonvarojen ehtyminen ja maapallon väestönkasvu näkyy kaikkialla. Erilaiset sosiaaliset ja ympäristöä koskevat ongelmat ovat osa tätä päivää. Yritysten vastuu ekologisten ja sosiaalisten ongelmien ratkaisemisessa on merkittävä. Yhteiskuntavastuusta on muodostunut vähitellen osa normaalia yritystoimintaa. Yrityksen yhteiskuntavastuu muodostuu vastuusta, jota yritystoiminta aiheuttaa ympäröivälle yhteiskunnalle ja yrityksen sidosryhmille. Yhteiskuntavastuun keskeiset osa-alueet ovat taloudellinen, sosiaalinen ja ympäristövastuu. Ympäristövastuu muodostuu vastuusta ekologisesta ympäristöstä.

Tässä työssä tutkitaan pk-yritysten ympäristövastuuta Suomessa. Tutkimuksen tavoitteena on selvittää, mitä velvoitteita ylikansallinen ja kansallinen ympäristösäännöstö asettavat pk-yritysten toiminnalle ja mitä on yhteiskuntavastuullisesti toimivan pk-yrityksen ympäristövastuu. Vastaamalla näihin tutkimusongelmiin saadaan vastaus kysymykseen: Miten ympäristövastuullisen pk-yrityksen on toimittava? Tavoitteena on luoda kuva siitä, miten lainsäädäntö ohjaa pk-yrityksiä ympäristövastuuseen ja mitä ympäristövastuu yritykselle merkitsee.

Tutkimuksen näkökulma on ympäristöoikeudellinen. Tutkimuksessa käytetty metodi on pääosin lainopillinen eli oikeusdogmaattinen. Tutkimusongelmiin haetaan vastausta tutkimalla voimassa olevaa oikeutta ja tarkastelemalla erityisesti ylikansallista Euroopan unionin ympäristösäännöstöä sekä kansallista ympäristölainsäädäntöä, Suomen perustuslakia ja muuta kestävää kehitystä tukevaa lainsäädäntöä. Lisäksi tutkitaan lainvalmisteluaineistoa ja oikeuskirjallisuutta. Tutkimuksessa käytetään laajasti myös yhteiskuntavastuuta ja ympäristönsuojelua käsittelevää kirjallisuutta.

Pk-yritysten ympäristövastuuta on tutkittu hyvin vähän. Aihe on kuitenkin erittäin ajankohtainen ja tärkeä, sillä pk-yritysten suuren lukumäärän vuoksi niiden ympäristövaikutukset ovat kokonaisuudessaan laajat. Pk-yrityksiä ohjaava ylikansallinen ja kansallinen ympäristölainsäädäntö on nykyisin kattavaa ja siinä on huomioitu myös kestävän kehityksen näkökulma. Yhteiskuntavastuun ekologinen näkökulma ohjaa pk-yrityksiä laajempaan ja kattavampaan ympäristövastuuseen, jonka kautta pk-yritykset huomioivat myös eri sidosryhmien tarpeet tehokkaammin. Todellinen ympäristövastuullisuus on pk-yrityksissä silti usein puutteellista.

Asiasanat: kestävä kehitys, pk-yritys, yhteiskuntavastuu, ympäristölainsäädäntö, ympäristönsuojelu, ympäristövastuu, yritysvastuu

Suvi Liljeqvist

SMEs environmental responsibility - environmental law and corporate social responsibility in business conduct

Year	2014	Pages	57
------	------	-------	----

Protection of the environment and the importance of environmental law in society is constantly growing. Sustainable development is becoming increasingly important as environmental pollution, depletion of natural resources and the Earth's population growth can be seen everywhere. Different social and environmental problems are part of today's life. Corporate responsibility for environmental and social problems is significant. Corporate social responsibility has become gradually a part of normal business operations. Corporate social responsibility is formed from liability, which business causes to the surrounding business community and the company's stakeholders. Corporate social responsibility has some key areas which are: economic, social and environmental responsibility. Environmental responsibility consists of the liability for the ecological environment.

This thesis examines the SMEs environmental liability in Finland. The study aims to find out what supranational obligations and national environmental regulations are imposed on SME activity and what is the environmental responsibility of a socially responsible small business. By answering these research questions will be able to answer the question: How do environmentally responsible SMEs have to act? The aim is to create a picture of how the legislation directs the SMEs environmental responsibility and what does environmental responsibility of company actually involve.

The thesis approach is based around environmental law. The study method is primarily legal. Research questions will be answered by examining the current law, and examining the supranational European Union's environmental regulations, as well as national environmental legislation, the Finnish constitution and other legislation that supports sustainable development. In addition, the preparation material of the law and legal literature is studied. The study also widely uses literature relating to social responsibility and environmental protection.

SMEs environmental responsibility has been studied very little. The subject is, however, very topical and important, due to large number of SMEs, and the fact that their environmental impact as a whole is extensive. The supranational and national environmental legislation guidance towards SMEs is nowadays complete and it is reflected in the perspective of sustainable development. Corporate social responsibility's ecological perspective guides SMEs in the wider and more comprehensive environmental responsibility, through which SMEs also take into account the different needs of stakeholders more effectively. Real environmental responsibility by SMEs is still often inadequate.

Keywords: sustainable development, SME, corporate social responsibility, environmental legislation, environmental protection, environmental responsibility, corporate responsibility

Säädösluettelo

Erämaalaki 62/1991

Jätelaki 646/2011

Kaivoslaki 621/2011

Kemikaalilaki 599/2013

Kuntalaki 365/1995

Laki alueiden kehittämisestä ja rakennerahastotoiminnan hallinnoinnista 7/2104

Laki maatalouden rakennetuista 1476/2007

Laki rakennusperinnön suojelemisesta 498/2010

Laki ympäristövaikutusten arvioinnista 468/1994

Luonnonsuojelulaki 1096/1996

Maa-aineslaki 555/1981

Maantielaki 503/2005

Maankäyttö- ja rakennuslaki 132/1999

Metsälaki 1093/1996

Muinaismuistolaki 295/1963

Osakeyhtiölaki 624/2006

Suomen perustuslaki 731/1999

Vesilaki 587/2011

Ympäristönsuojelulaki 86/2000

Lyhenneluettelo

A	Asetus
CSR	Corporate Social Responsibility
EMAS	EMAS-järjestelmä (Eco-Management and Audit Scheme)
ETY	Euroopan talousyhteisö
EU	Euroopan unioni
EUVL	Euroopan unionin virallinen lehti
EY	Euroopan yhteisö
EYVL	Euroopan yhteisöjen virallinen lehti
HE	Hallituksen esitys
ISO	International Organization for Standardization
L	Laki
OECD	Organisation for Economic Cooperation and Development
OHSAS	Occupational Health and Safety Advisory Services
OY	Osakeyhtiö
PK-yritys	Pieni ja keskisuuri yritys
PL	Suomen perustuslaki
SEUT	Sopimus Euroopan unionin toiminnasta
YK	Yhdistyneet kansakunnat
YVA-laki	Laki ympäristövaikutusten arvioinnista

Sisällys

1	Johdanto	8
1.1	Ympäristöoikeuden ja ympäristönsuojelun historiaa	8
1.2	Yhteiskuntavastuun rakentuminen	10
2	Tutkimustehtävä	14
2.1	Tutkimuksen tavoitteet, kysymyksenasettelu ja rajaukset	14
2.2	Tutkimusmenetelmät ja -aineisto	16
2.3	Keskeiset käsitteet	19
2.4	Aiempi tutkimus aihepiiristä ja tutkimuksen rakenne	21
3	Ympäristövastuu EU- ja kansallisen lainsäädännön näkökulmasta	24
3.1	Ylikansallinen säännöstö	24
3.1.1	Ympäristönsuojelun kehitys unionin historiassa	25
3.1.2	Ylikansallinen ympäristölainsäädäntö	27
3.2	Kansallinen säännöstö	28
3.2.1	Ympäristö perusoikeutena	28
3.2.2	Luonnonsuojelu- ja ympäristönsuojelulain vaikutus yritystoiminnassa ..	30
3.2.3	Muu yritystoimintaa säätelevä ympäristölainsäädäntö	33
4	Yhteiskuntavastuu ympäristönäkökulmasta	35
4.1	Ympäristövastuun sisältö	35
4.2	Ympäristövastuu tulevaisuudessa	38
5	PK-yritykset ja niiden ympäristövastuu	39
5.1	PK-yritykset Euroopan unionin alueella	39
5.2	Ympäristövastuullisen yritystoiminnan merkitys	41
6	Lainsäädännön ja vapaaehtoisuuden ohjaavuus ympäristövastuuseen	43
7	Johtopäätökset	47
	Lähteet	51

1 Johdanto

1.1 Ympäristöoikeuden ja ympäristönsuojelun historiaa

Ympäristö on oikeudellisesti käsitteenä suhteellisen uusi. Se alkoi esiintyä ympäristöpoliittisen keskustelun yhteydessä 1960-luvulta alkaen, kun nopean talouskasvun lieveilmiöt kasvoivat. Teollistuminen alkoi tosiasiaa 1700- ja 1800-luvuilla ja aiheutti jo silloin negatiivisia vaikutuksia terveyteen ja elinoloihin, mutta vaikutukset olivat aiemmin mittasuhteiltaan vähäisempiä ja toisaalta näkemys taloudellisesta hyödyistä ja siihen liittyvästä luonnonvarojen rajattomasta saatavuudesta näyttäytyi ensisijaisena.¹ Yritykset myös hakivat tehokasta tuotantotapaa ja tuotannon maksimoimista, eikä yritysten toiminnan juuri edes ajateltu vaikuttavan haitallisesti ympäristöön ja luontoon.

Siten onkin nähtävissä, että ympäristökysymykset jäivät 1800-luvun lopussa ja 1900-luvun alkupuolella vielä hyvin marginaalisiksi ja satunnaisiksi. Kun ympäristöongelmat kuitenkin liisääntyivät merkittävästi 1960- ja 1970-luvulla, ei niiden ratkaisuksi riittänyt enää perinteinen tapa. Ongelmat muuttuivat lisäksi useiden valtioiden välisiksi, jonka vuoksi valtiot ryhtyivät luomaan ympäristödiplomatiaa ja ulottamaan sääntelyä myös valtioiden rajat ylittäviksi.²

Vähitellen alettiin ymmärtää, miten laajasti ja vahingoittavasti monet yritysten toimet vaikuttivat ympäristöön alueellisesti ja osin myös maailmanlaajuisesti. Ympäristöasiat oli alettava ottaa huomioon ja niiden painoarvoa oli lisättävä kaikessa ihmiskunnan toiminnassa. Ympäristöongelmien ohella yritysten toimet saivat aikaan merkittäviä sosiaalisia ongelmia.

Tieteellinen tutkimus paljasti myös yhä enemmän huolestuttavia merkkejä ympäristöongelmista. Nämä tieteellisen tutkimuksen aikaansaamat tulokset olivat viimeisten vuosikymmenten aikana avain ympäristöä kohtaan syntyneeseen kiinnostukseen.³ Toisaalta tämä koko maailmaa koskettava ja ympäristön pilaantumista käsittelevä merkittävä ongelma on saanut aikaan runsaasti ristiriitaisia ja kilpailevia tulkintoja tiedeyhteisön sisällä.⁴ Ympäristöongelmien todentaminen ja niiden ratkaiseminen onkin aiheuttanut perinteisesti ristiriitoja, joiden ratkaisemisen edelle talouden tavoitteet ovat tyypillisesti menneet.

Nykyisin on selvää, että ympäristönsuojelu on koko ihmiskunnan tulevaisuudelle välttämätöntä. Voidaan myös sanoa, että ihmiset eivät voi säätää lakeja onnistuneesti huomioimatta luonnon lakeja. Merkittävin syy modernien ympäristötieteiden kehittymiselle, mukaan lukien

¹ Hollo 2009b, 1.

² Hollo & Kuokkanen & Utter 2011, 32-33.

³ Cudworth 2003, 2.

⁴ Schnaiberg & Gould 1994, 4.

oikeustiede, ovat olleet juuri moninaiset ympäristön muutos- ja pilaantumislmiöt. Ympäristöoikeuden yhtenä tehtävänä onkin ristiriidoista nousevien jännitteiden hallinta.⁵

Ympäristöoikeudelle on tyypillistä tavoitteellisuus ja sen lähtökohtana on ympäristönsuojelu. Sen tehtävänä on lain edellyttämien suojelutavoitteiden suhteuttaminen pyrkimykseen luonnonvarojen käyttöön tai ympäristön kuormittamiseen erilaisilla hankkeilla. Ympäristöoikeus on myös ongelmakeskeistä, sillä se on syntynyt tarpeesta vastata oikeudellisen sääntelyn keinoilla ympäristöongelmiin. Yksi ympäristöoikeuden tyypillisimmistä piirteistä on sen moniteinen perusta ja tiiviit kytkennät muihin ympäristötieteisiin. Ympäristöoikeus sisältääkin useiden oikeudenalojen aineksia. Nykyisin ympäristöoikeus kuuluu lähinnä julkisoikeuden alaan.⁶

Ympäristöoikeuden normistot ohjaavat ympäristön tilaan vaikuttavia toimenpiteitä eli niillä säännellään ihmisen suhdetta ympäristöön.⁷ Ympäristöasioiden kehittämiseksi julkisen vallan tulee luoda puitteet, jotka mahdollistavat kattavan ja helposti toteutettavan ympäristöasioiden huomioimisen jokaiselle kansalaiselle, organisaatiolle ja yritykselle. Ympäristön huomion tulee lisäksi olla kannustavaa.⁸

Ympäristönsuojelun kehittymistä ja siihen kohdistuvia pyrkimyksiä ovat estäneet ja rajoittaneet erityisesti jatkuvan taloudellisen kasvun tavoittelu. Ympäristöpolitiikka määritetään pääasiassa suhteessa taloudellisiin voimavaroihin, jolloin ympäristönäkökohdat väistyvät talouden kehityksen tieltä. Rion konferenssi toi ensimmäistä kertaa selvästi esiin kestävän kehityksen periaatteen⁹ taloudellisten tavoitteiden ja ympäristönsuojelun vaatimusten yhteensovittamisessa. Rion julistuksessa on 27 periaatetta, joissa kaikissa näkyy keskeisesti oppi kestävästä kehityksestä¹⁰. Myöhemmin kestävästä kehityksestä on tullut yksi maailmanlaajuisen ympäristöyhteistyön tärkeimmistä tavoitteista. Esimerkiksi YK:n vuonna 2002 Johannesburgissa Etelä-Afrikassa järjestetyn globaalin ympäristökonferenssin teemana oli kestävä kehitys. Konferenssissa painottui köyhyyden torjunta, tuotanto- ja kulutustapojen muutokset sekä kestävä luonnonvarojen käyttö taloudellisten ja sosiaalisten kysymysten kehityksen turvaamiseksi. Periaatteena kestävä kehitys on tänä päivänä hyvin yleisesti tunnustettu, mutta sen todellinen toteuttaminen vaatii asennemuutosta ja yhä tiiviimpää yhteistyötä valtioiden välillä.

⁵ Hollo 2004, 1.

⁶ Ekroos & Kumpula & Kuusiniemi & Vihervuori 2010, 8-9.

⁷ Kuusiniemi & Kumpula 1997, 1.

⁸ Portin 2008, 11.

⁹ Kestävän kehityksen periaatteella tarkoitetaan kehitystä, joka tyydyttää nykyhetken tarpeet vähentämättä tulevien sukupolvien mahdollisuuksia tyydyttää omat tarpeensa. Myös vuonna 1992 Rio de Janeirossa pidetyssä YK:n ympäristö- ja kehityskonferenssissa hyväksytty ”Julistus ympäristöstä ja kehityksestä” sekä toimintaohjelma ”Agenda 21” sisälsivät pyrkimyksen kestävä kehityksen toteuttamiseen maailmanlaajuisesti. Ks. lisää Ympäristöhallinnon yhteinen verkkopalvelu 2014.

¹⁰ Kuokkanen & Parkkari 2004, 14.

Ympäristönsuojeluperiaatteita tulisikin sovittaa jatkuvan taloudellisen kehityksen toteuttamisessa.¹¹

Taloudellinen kestävyys edellyttää yhteiskunnan ratkaisujen olevan samaan aikaan sekä taloudellisesti että ekologisesti tehokkaita ja järkeviä.¹² Kestävän kehityksen merkitys on tärkeää myös kansainvälisen yhteistyön kannalta, sillä tavoite kuuluu harvojen lähes kaikkien maiden hyväksymien päämäärien joukkoon. Kestävä kehitys voidaankin nähdä tavoitteeksi, jolle ei edes ole vaihtoehtoa.¹³

On myös ymmärrettävä, että yritysten tulee toimia jatkuvasti kestävän kehityksen periaatteiden mukaisesti. Kestävän kehityksen mukaisesti tuleville sukupolville tulee siten jättää yhtäläiset mahdollisuudet hyödyntää maapallon resursseja ja kaikkia mahdollisuuksia kuin tällä hetkellä on. Kestävän kehityksen tavoitteita on pyritty edistämään jatkuvasti, tästä on esi-merkkinä YK:n kestävän kehityksen konferenssi vuonna 2012.¹⁴

Kestävän kehityksen ja ympäristönsuojelun teemojen esilläpito on olennaista, sillä tällä tavalla tietoisuus ympäristön suojelemisen merkittävydestä pysyy kaikkialla näkyvillä. Vahva ympäristötietoisuus edesauttaa ympäristön kannalta hyödyllisten tietojen valintojen ja tekojen syntymistä. On todennäköistä, että lisääntyvä ympäristötietoisuus edistää jatkuvasti ympäristöystävällistä toimintaa. Samalla ympäristötietoisuus on yksi merkittävimmistä kestäväan kehitykseen liittyvistä teemoista. Ympäristötietoisuus merkitseekin kokonaisuutta, jossa yhdistyvät motivaatio sekä tieto ja taito toimia ympäristön puolesta myönteisellä tavalla.¹⁵ Ympäristöön liittyvät asiat ovat lisäksi usein yhteisiä eri osapuolille, jolloin niiden kehittäminenkin edellyttää monen osapuolen panosta.¹⁶

1.2 Yhteiskuntavastuun rakentuminen

Yhteiskuntavastuun käsite ja sen huomiointi alkoivat näkyä ympäristönsuojelun vahvistumisena. Yritysten yhteiskuntavastuun juuret pohjautuvat aatteellisesti jo 1960- ja 1970-luvuilla alkaneeseen ympäristönsuojelua koskevaan keskusteluun. Keskustelussa tyypilliset taloudellisen tehokkuuden arvot haastettiin ympäristönsuojelua koskevilla arvoilla. Ympäristönsuojeluun verrattuna yritysten yhteiskuntavastuu on kuitenkin käsitteenä selvästi laajempi, sillä se sisältää ekologisen näkökulman lisäksi taloudellisen ja sosiaalisen ulottuvuuden.¹⁷ Ekologiseen näkökulmaan sisältyvän ympäristövastuullisuuden elementeiksi sisältyvät veden, ilman ja

¹¹ Hakapää 2010, 457-465.

¹² Kuusiniemi & Ekroos & Kumpula & Vihervuori 2001, 77.

¹³ Donner-Amnell 2003, 133.

¹⁴ Valtion ympäristöhallinnon verkkopalvelu 2012.

¹⁵ Harju-Autti 2011, 8.

¹⁶ Tapaninen & Kauppinen & Kivinen & Kotilainen & Kurenniemi & Pajukoski 2002, 19.

¹⁷ Juuti 2007, 37.

maaperän suojele, ilmastonmuutoksen torjunta, luonnon monimuotoisuuden turvaaminen sekä kestävä ja säästävä luonnonvarojen käyttö.¹⁸

Vastuullisen liiketoiminnan pohjalla on lisäksi erityisesti 1980-luvulla alkanut keskustelu yritysetiikasta. Käsite yritysten yhteiskuntavastuusta nousi yritysetiikan rinnalle 1990-luvulla, ja myöhemmin yhteiskuntavastuu on käytännössä korvannut yritysetiikan käsitteen.¹⁹

Yritys, joka edistää kestävästä kehitystä, toimii avoimessa, aktiivisessa ja kehittävässä vuorovaikutuksessa toimintaympäristön kanssa. Toimintaympäristön muutokset luovat osaltaan haastetta yritykselle ottaa osaa kestävästä kehityksen toimiin sekä paikallisesti, alueellisesti että maailmanlaajuisesti.²⁰ Kestävästä kehitykseen kuuluvat edellä mainittujen alueellisten näkökohtien lisäksi kiinteästi ekologinen, sosiaalinen ja taloudellinen ulottuvuus.²¹

Yhteiskunta- ja yritysvastuu liittyvät läheisesti kestävästä kehityksen ajatukseen. Yhteiskuntavastuulla tarkoitetaan eri toimijoiden vastuuta omasta vaikutuksestaan yhteiskuntaan. Vaikutukset liittyvät muun muassa paikallisväestöön, työntekijä- ja kuluttajaoikeuksien toteutumiseen, ympäristönäkökohtiin, taloudelliseen kestävyyteen ja ihmisoikeuksien huomioimiseen eli niillä on ympäristöä, sosiaalisia kysymyksiä ja taloutta kestäväällä tavalla huomioiva vaikutus.²²

Vastuullinen liiketoiminta on ollut jatkuvasti haaste lähes kaikille suomalaisille yrityksille. 1990-luvun viimeisillä vuosikymmenillä ympäristönsuojelun katsottiin liittyvän useimmiten vain tietyille toimialoille, joita olivat puunjalostus, raskas metalliteollisuus ja kemianteollisuus. Ajateltiin, että jos yritys ei valmista käsin kosketeltavaa tuotetta, toiminta ei aiheuta ympäristövaikutuksia. Edelleen moni elinkeinoelämän toimija, kansalainen tai kuluttaja ajattelee samalla tavalla. Hyvin usein ajatellaan myös niin, että ympäristöasioiden huomiointi saa aikaan vain ylimääräisiä kustannuksia yritykselle. Näin ei kuitenkaan ole. Yritysten ympäristöasioita ja ympäristövastuuta on lisäksi arvioitu ja tarkkailtu tyypillisesti vain siltä osin kuin se on ollut pakollista lainsäädännön ja muiden viranomaismääräysten perusteella. Proaktiivinen, ennakoiva toimintatapa on ollut lähinnä poikkeus 2000-luvulle asti. Todellinen haaste kaikille yrityksille on ympäristöasioiden huomiointi kaikessa yritystoiminnassa yrityksen visiosta tuotteen tai palvelun luovuttamiseen asti.²³

Suomessa hallitus on hyväksynyt yhteiskuntavastuun periaatepäätöksen 22.11.2012, mikä osoittaa yhteiskuntavastuun tärkeyden myös julkisen hallinnon näkökulmasta. Hallituksen tavoitteena on saada nostettua suomalaiset yritykset hallinnon ohella yhteiskuntavastuun edel-

¹⁸ Viitala & Jylhä 2013, 353.

¹⁹ Kallio & Nurmi 2006, 5.

²⁰ Rohweder 2004, 31.

²¹ Rohweder 2004, 16.

²² Työ- ja elinkeinoministeriö 2013.

²³ Pohjola 2003, 9-11.

lääkivijöiksi. Vastuullisuus edistää Suomen kilpailukykyä ja organisaatioiden tulisin sitoutua toimintansa yhteiskunnallisten vaikutusten arviointiin. Pk-yritykset ovat usein kiinnostuneita vastuullisuutensa arvioimisesta ja kehittämistä, mutta niillä ei ole siihen tarvittavia työkaluja ja osaamista. Ensimmäinen periaatepäätös yhteiskuntavastuusta annettiin jo edellisellä hallituskaudella. Uuden periaatepäätöksen valmistelu oli tarpeellista, koska YK, OECD ja Euroopan komissio ovat linjanneet aihetta viime vuosina.²⁴

Viimeisessä vuonna 2011 laaditussa hallitusohjelmassa pyritäänkin edistämään suomalaisen työn ja yrittäjyyden kilpailukykyä myös kansainvälisesti. Kasvun tulee kuitenkin perustua ekologiseen ja sosiaalisesti kestäväan kehitykseen. Suomen tulisi olla maailman kärkeä ympäristöystävällisen, resurssi- ja materiaalitehokkaan talouden sekä kestävan kulutus- ja tuotantotavan kehittämisessä. Tällaiset ympäristötavoitteet edellyttävät kuitenkin toimia läpi koko yhteiskunnan eri osa-alueiden.²⁵

Ympäristöön sekä ihmisten henkiseen ja sosiaaliseen hyvinvointiin liittyvät aineettomat arvot ovat nousseet vähitellen taloudellisten ja aineellisten arvojen tasalle. Esimerkiksi Euroopan unionin luomassa Eurooppa 2020 -strategiassa korostuu kestävä kasvu, jonka avulla parannetaan myös työntekijöiden ja kuluttajien pitkän tähtäimen luottamusta. Lisäksi Yhdistyneiden kansakuntien ihmisoikeusneuvoston hyväksymä ja vuodelta 2011 peräisin oleva Global Compact -periaate korostaa ihmisoikeuksien, työelämän, ympäristön ja korruption vastaisuutta.²⁶

Yrityksen yhteiskuntavastuu osoittaa tärkeimpänä ja toisaalta samanaikaisesti vähimpänä seikkana yhteiskunnassa sovittujen lakien noudattamista. Toiminnan laillisuus ei kuitenkaan ole riittävä edellytys kattavasta vastuullisuudesta. Laeissa on vain osa tarpeellisista pelisäännöistä, eikä niitä kaikkia tule lakeihin sisällyttääkään. Lain pelotevaikutus ei siten täytä yksin yhteiskuntajärjestyksen aikaansaamista.²⁷ Lainkuuliaisuus ei myöskään riitä sellaisenaan, vaan yritysten on yhteiskuntavastuullisesti toimiakseen oltava lakien vaatimuksia tehokkaampia ja tiukempia ympäristöasioissa.

Yhteiskuntavastuun perusta muodostuu yritysten juridisesta vastuusta omasta toiminnastaan. Monissa maissa lakisääteinen vastuu on laajaa ja se ulottuu esimerkiksi taloudelliseen toimintaan ja kirjanpitoon sekä henkilöstöön ja tuoteturvallisuuteen.²⁸ Myös Suomessa lainsäädäntö on kattavaa ja se sääntelee yritysten toimintaa tarkasti. Ympäristö ja sen suojele on huomioitu suomalaisessa lainsäädännössä monipuolisesti.

²⁴ Työ- ja elinkeinoministeriö 2013.

²⁵ Hallitusohjelma 2011, 7-8.

²⁶ Viitala & Jylhä 2013, 348.

²⁷ Vihanto 2006, 16.

²⁸ Talvio & Välimaa 2004, 29.

Yritysten yhteiskuntavastuun voidaan sanoa olevan yksi suurimmista yritystoimintaan 2000-luvulla vaikuttaneista ja sitä muovanneista ilmiöistä. Kestävä kehitys ja yritystoiminnan vastuullisuus olivat aiemmin yleisen tason keskusteluaiheita, jotka alkoivat konkretisoitua käytännön toiminnaksi yhteiskuntavastuun kautta.²⁹

Yritystoiminta vaikuttaa ympäröivään yhteiskuntaan ja yrityksen sidosryhmiin monin tavoin. Yrityksen yhteiskuntavastuu on vastuuta, jonka avulla näistä vaikutuksista huolehditaan. Yhteiskuntavastuun keskeiset osa-alueet ovat taloudellinen, sosiaalinen ja ympäristövastuu. Ympäristövastuu muodostuu vastuusta ekologisesta ympäristöstä. Yritysnäkökulmasta keskeistä on tehokas ja vähäinen luonnonvarojen käyttö, veden, ilman ja maaperän suojelu, luonnon monimuotoisuudesta huolehtiminen, ilmaston muutoksen torjuminen ja vastuu kaikista tuotteen elinkaaren ympäristövaikutuksista sekä toiminnan arvoketjusta.³⁰

Organisaatioiden ja yhteisöjen eettiset yleisperiaatteet ovat lähinnä toimintaohjeita, joiden tosiasiallinen merkitys vaihtelee. Erilaiset yksityisoikeudelliset sopimusjärjestelyt voivat myös todentaa yritysten yhteiskuntavastuuta. Edellisiä sitovammat vastuun asettamismahdollisuudet ovat pääasiassa poliittisia ja oikeudellisia. Poliittisten instituutioiden ja viranomaisten tekemät päätökset ja alemman asteen säädökset antavat suuntaa ja rajoja yhteiskuntavastuulle. Keskeisin vastuun asettaja on kuitenkin lainsäädäntö. Yhteiskuntavastuu näkyykin lainsäädännöllisesti muun muassa perustuslaissa, tuoteturvallisuuslaissa sekä maankäyttö- ja rakennuslaissa. Lisäksi näitä ankarampia keinoja ovat tuomioistuinten päätökset, viranomaisten pakkotoimet ja legitiimi voimankäyttö.³¹

Ympäristövastuun todellinen merkitys näkyy erityisesti siinä, että maapallon luonnonvarat ehtyvät jatkuvan väestönkasvun seurauksena ja rajallisten resurssien jakajia on entistä enemmän. Luonnonvaroja on kierrätettävä ja käytettävä yhä uudelleen, saastumista on ehkäistävä ja kaikenlaista ympäristökuormitusta on vähennettävä. Tämän tosiasian ymmärtäminen on pohjimmainen syy siihen, että ympäristövastuun tulee läpäistä kaikkea inhimillistä toimintaa.³²

Ympäristökysymykset ovat esillä sekä maailmanlaajuisesti että kansallisesti yhä suuremmassa määrin. Tähän vaikuttaa erityisesti se, että ympäristön kestävyys on ylitetty jo vuosikymmeniä sitten. Tästä huolimatta ihmiskunta kasvaa jatkuvasti, luonnonvaroja kulutetaan vuosi vuodelta enemmän ja ympäristö saastuu paikoin entistä huolestuttavammin. Ympäristönsuojelu on tärkeää koko ihmiskunnan tulevaisuuden kannalta ja myös yritysten tulee toimia kestävä kehityksen tavoitteiden mukaisesti.

²⁹ Jussila 2010, 7.

³⁰ Niskala & Tarna 2003, 19-20.

³¹ Anttiroiko 2004, 52.

³² Hollo 2009a, 2-3.

Yhteiskuntavastuuseen liittyvät olennaisesti ympäristökysymysten ohella myös sosiaaliset ja taloudelliset näkökohdat. Yhdessä ne muodostavat vastuullisuuden muodon, joka mahdollistaa riittävän perinnön jättämisen myös tuleville sukupolville. Ympäristönsuojelu ja ympäristövastuu ovat hyvin ajankohtaisia aiheita, joiden huomiointi kuuluu kaikille yksittäisistä kansalaisista yrityksiin ja julkiseen hallintoon. Ympäristövastuun merkitys kasvaa jatkuvasti ja vain todellisen ja kattavan ympäristövastuullisuuden kautta luonnon kestävästä voidaan huolehtia riittävällä tasolla. Näin ympäristövastuuta on myös tärkeää tutkia eri tavoin, ja tutkimuksin saatavaa tietoa tulee hyödyntää erityisesti julkisen hallinnon päätöksenteossa ja yritysten toiminnassa.

2 Tutkimustehtävä

2.1 Tutkimuksen tavoitteet, kysymyksenasettelu ja rajaukset

Tämän tutkimuksen tarkoituksena on selvittää suomalaisten pk-yritysten ympäristövastuita tarkastelemalla ylikansallista ja kansallista ympäristösääntelyä ja niiden velvoitteita. Tällä tavoin selvitetään, millä tavalla lainsäädäntö ohjaa yrityksiä ympäristövastuuseen. Tutkimuksen tavoitteena on lisäksi tarkastella yhteiskuntavastuuta ympäristövastuun näkökulmasta, jolloin tutkitaan, mitä ympäristövastuullisesti toimivan pk-yrityksen on huomioitava toimiakseen vastuullisesti. Näin selvitetään pk-yritysten ympäristövastuita oikeudellisesta ja yhteiskuntavastuullisesta näkökulmasta. Tällä tavoin nähdään myös, onko ympäristölainsäädännön velvoitteilla ja vapaaehtoisen ympäristövastuun välillä eroa, ja tarkastellaan näiden välistä rajapintaa.

Kokonaisuudessaan ympäristösäännösten velvoitteita ja yhteiskuntavastuun rajapintaa tarkastelemalla selvitetään, miten suomalaisen ympäristövastuullisen pk-yrityksen tulee toimia ja ohjaako ympäristölainsäädäntö jo riittävästi pk-yrityksiä ympäristövastuuseen, kun asiaa tarkastellaan yhteiskuntavastuun näkökulmasta. Tutkimuksessa tuotetaan siten tietoa siitä, mitä on ympäristövastuullinen yritystoiminta pk-yrityksissä.

Tutkimuksen tavoitteet edellyttävät vastaamista seuraaviin keskeisiin kysymyksiin:

Mitä velvoitteita ympäristölainsäädäntö asettaa pk-yrityksen toiminnalle?

Mikä on yhteiskuntavastuullisesti toimivan pk-yrityksen ympäristövastuu?

Vastaamalla edellä esitettyihin kysymyksiin, saadaan selville:

Miten ympäristövastuullisen pk-yrityksen on toimittava?

Tutkimuksen avulla pyritään siten selvittämään, mitä ympäristövastuullisen pk-yrityksen tulee huomioida lainsäädännöllisesti, ja miten yhteiskuntavastuu määrittää yrityksen ympäristömyötäistä toimintaa. Tällä tavalla nähdään, mitä pk-yrityksen tulee tehdä nostaakseen ympäristövastuun ja -osaamisen tasoa riittävästi. Tutkimus rajataan koskemaan suomalaisia pk-yrityksiä, sillä eri EU-maiden kansallisen lainsäädännön vaatimukset ovat keskenään erilaiset, ja työn laajuus huomioiden on oleellista keskittyä kansalliseen tarkasteluun. Työssä tutkitaan voimassa olevan lainsäädännön velvoitteiden ja ympäristövastuun rajapintaa myös löytämällä ratkaisuja ja näkökulmia siihen, miten ympäristölainsäädäntöä ja muita ympäristöperustaisia velvoitteita tulisi kehittää, jotta pk-yritykset kykenisivät toimimaan entistä ympäristövastuullisemmin.

Ensimmäiseen tutkimuskysymykseen vastaaminen edellyttää sekä ylikansallisen Euroopan unionin ympäristölainsäädännön että kansallisen ympäristölainsäädännön tarkastelua. Siten tutkimuskysymykseen vastaamalla määritetään se lainsäädännöllinen perusta, joka koskee pk-yrityksiä velvoittavaa ympäristölainsäädäntöä. Erityisesti ympäristönsuojelua ja luonnonsuojelua edistäviä direktiivejä ja lakeja tulee tarkastella tutkimuksessa. Lisäksi tulee määrittää perustuslain ja kuntalain ympäristövastuita ja ympäristöoikeuksia koskeva säännösperusta, jotta voidaan selvittää voimassa olevan lainsäädännön perusta ympäristökysymyksissä.

Selvittämällä ympäristösäännösten ohella yhteiskuntavastuuta ja erityisesti juuri yritysten ympäristövastuun merkitystä, tarkoitusta ja edellytyksiä, saadaan vastaus toiseen tutkimuskysymykseen. Lainsäädännöllisen vastuun ja vapaaehtoisen ympäristövastuun perusta selvittämällä voidaan määrittää vastaus kolmanteen tutkimuskysymykseen ympäristövastuullisesta toiminnasta pk-yrityksissä.

Tutkimuksella saatavien vastausten avulla nähdään, millaiset velvoitteet ja rajoitteet määrittävät ympäristövastuullisen pk-yrityksen toimintaa, mitä ympäristövastuullisuus edellyttää yritykseltä, mikä merkitys yhteiskuntavastuulla on yrityksen toiminnassa lainsäädännön velvoitteiden täyttämisen jälkeen, ja tarkastellaan, mitä hyötyjä näistä kaikista toimista on pk-yritykselle yritystoiminnassa.

Tarkastelemalla tutkimuskysymyksiä ja vastaamalla niihin syntyy kokonaisnäkemys pk-yrityksen ympäristövastuista velvoittavan oikeudellisen säännösten ja vapaaehtoisten toiminnan kehittämisen välillä. Lisäksi tutkimuksessa peilataan ympäristövastuuta voimassa olevaan lainsäädäntöön ja muihin velvoitteisiin ja tarkastellaan, millaisilla muutoksilla pk-yritysten toimintaa voitaisiin muuttaa entistä ympäristöystävällisemmäksi ja myös tuottavammaksi.

Tutkimuksessa tarkastellaan pk-yritysten yhteiskuntavastuuta ympäristöoikeudellisesta ja ympäristövastuullisesta näkökulmasta. Yhteiskuntavastuun sosiaalisen ja taloudellisen näkökul-

man tarkastelu jää tutkimuksen ulkopuolelle, sillä tutkimuksessa keskitytään ympäristövastuun alueeseen. Ympäristönäkökulmaa on tutkittu kokonaisuudessaan vähemmän ja sääntelyn tarkastelu rajataan Euroopan unionin ja sen ympäristösääntelyn sekä ympäristösäännösten kehittymisen tutkimiseen. Tutkimuskysymyksiin vastaamisen kannalta on tärkeää keskittyä lisäksi erityisesti kansallisen ympäristölainsäädännön selvittämiseen.

Ympäristövastuun kannalta tärkeimmät lait, perustuslaki, ympäristönsuojelulaki ja luonnon-suojelulaki, ovat tarkastelussa laajimmin mukana. Muun ympäristölainsäädännön tarkastelu on oleellista tutkimuksen kannalta yleisemmällä tasolla. Ympäristövastuun tarkastelu laajasti oikeudellisesta näkökulmasta on tutkimuksen kannalta oleellista. Tutkimuksessa ei kuitenkaan paneuduta ympäristöoikeuden rikosoikeudelliseen vastuuseen, jonka tutkimusalue muodostaa oman laajan kokonaisuutensa.

Tutkimus rajataan koskemaan suomalaisia pk-yrityksiä, sillä niiden ympäristövastuukysymyksiä on tarkasteltu hyvin vähän verrattuna suuryrityksiin. Lisäksi on oleellista tarkastella juuri kansallista näkökulmaa tutkimuksen laajuus huomioon ottaen. Lisäksi pk-yrityksiä tarkastelemalla saadaan tärkeää ja yritysten toimintaa kehittävää tietoa siitä, miten ympäristövastuullisen pk-yrityksen on toimittava. On myös perusteltua keskittyä pk-yrityksiin niiden suuren lukumäärän ja kokonaisuutena voimakkaan ympäristövaikutuksen vuoksi. Pk-yritykset työllistävät myös erittäin merkittävän määrän ihmisiä, joten ympäristövastuullisuudesta saatavilla hyödyillä on siksi yhteiskunnallistakin merkitystä. Näin asian tutkiminen on hyvin perusteltua.

Ympäristöasioiden hallintaa tukevia vapaaehtoisia kehittämisen välineitä on runsaasti ja niiden avulla yritykset voivat parantaa toimintaansa. Tässä tutkimuksessa keskitytään kuitenkin lainsäädännön velvoitteiden ja ympäristövastuullisuuden tarkasteluun. Ympäristöasioiden hallinnan välineiden ja menetelmien sekä niiden vaikuttavuuden laajempi tutkiminen on oma kokonaisuutensa. Tutkimuksessa tehtyjen rajausten tarkoituksena on mahdollistaa tutkimuskysymysten mielekäs ja asianmukainen tarkastelu sekä pitää tutkimuksen laajuus tarkoituksenmukaisessa mittakaavassa.

2.2 Tutkimusmenetelmät ja -aineisto

Tämä tutkimus on ympäristöoikeudellinen. Ympäristöoikeus on yhdistelmä yksityisoikeutta ja julkisoikeutta, ja ympäristöoikeudelle on tyypillistä tähänkin tutkimukseen liittyvä ongelma-keskeisyys³³. Ympäristöoikeudelliset ongelmat tunnistetaan, määritetään ja rajataan yleensä yhteiskunnallisissa prosesseissa, eri toimijoiden keskinäisessä kommunikaatiossa.³⁴ Tutkimus koostuu kansallisen ympäristösäännösten tarkastelun ohella unionioikeudesta niiltä osin kuin

³³ Hollo 2009a, 6.

³⁴ Kumpula & Määttä 2002, 209.

tarkastellaan unionin tason ympäristösäännöstöä. Lisäksi tutkitaan yhteiskuntavastuuta ja ympäristönsuojelua pk-yritysten ympäristövastuun näkökulmasta.

Työssä käytetään kvalitatiivisia tutkimusmenetelmiä eli tutkimus on luonteeltaan laadullinen. Kvalitatiivinen tutkimus käyttää eri tavoin ja puolilta saatua tietoa toiminnan analysointiin. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa pyritäänkin kuvaamaan tutkimuskohdetta hyvin kokonaisvaltaisesti. Lähtökohtaisesti kvalitatiivinen tutkimus pyrkii todellisen elämän kuvaamiseen. Pyrkimyksenä on tosiasioiden löytäminen ja paljastaminen.³⁵

Tutkimuksessa käytettävä päämetodi on oikeusdogmaattinen eli lainopillinen. Tällä tavoin selvitetään voimassa olevan oikeuden sisältö tutkimusongelmaan nähden. Toiseksi on tärkeää systematisoida eli jäsentää voimassa olevaa oikeutta. Oikeustieteen vanhin haara muodostuu lainopista eli oikeusdogmatiikasta ja sen juuret ulottuvat roomalaiseen oikeuteen, jonka tutkimus virisi taas keskiajalla³⁶.

Lainopin avulla tulkitaan voimassa olevaa oikeutta ja systematisoidaan sitä sekä esitellään tulokset perusteltuina tulkintalauseina eli tulkintakannanottoina.³⁷ Lainoppi keskittyy siten tieteenalana voimassa olevan oikeuden systematisointiin ja tulkintaan sekä oikeusperiaatteiden punnitsemiseen.³⁸

Lainoppi pyrkii vastaamaan siihen, miten asioiden tulisi oikeusjärjestyksen mukaan olla. Lainoppiin kuuluu myös oikeusperiaatteiden punnitseminen. Lisäksi se muodostaa oikeustieteen ydinalueen. Oikeusdogmatiikkaan kuuluvat systematisointi, tulkinta, analysointi ja perustellun kritiikin esittäminen oikeuslähteisiin tai oikeudellisiin oppirakennelmiin perustuen. Systematisoinnille on myös tyypillistä varmistaa jokaisen oikeudenalan yhtenäisyys ja sisäinen ristiriidattomuus.³⁹

Modernin lainopin on lisäksi tarkoitus perustella esitetty tulkintakannanotto vallitsevasta oikeuslähteopista ja tulkintateoriasta johdettavien perusteiden avulla. Oikeussäännöt ilmaistaan kielen avulla. Oikeudellinen tulkinta merkitsee merkityssisällön luomista lakitekstilte ja muille kirjallisessa muodossa tuotetuille oikeuslähteiden kielellisille ilmaisuille.⁴⁰

Oikeusnormi on sääntö tai periaate, joka kuuluu oikeusjärjestykseen. Sen tarkoitus on yksittäisten oikeussubjektien ja viranomaisten käyttäytymisen ja toiminnan oikeuttaminen sekä velvoittaminen. Oikeusnormien tehtävä on säännellä oikeussubjektien välisiä suhteita. Ainoas-

³⁵ Hirsjärvi & Remes & Sajavaara 2009, 160-161.

³⁶ Husa & Pohjolainen 2008, 36.

³⁷ Siltala 2001, 8.

³⁸ Siltala 2003, 67.

³⁹ Jyränki & Husa 2012, 73; Laakso 2012, 15.

⁴⁰ Siltala 2001, 22.

taan oikeusnormit muodostavat oikeussuhteita ja luovat velvollisuuksia ja oikeuksia, jotka ovat oikeudellisia.⁴¹

Normit muodostavat siten monitahoisen kokonaisuuden, oikeusjärjestyksen. Nykyinen kirjoitettu laki pohjautuu hyvin moniulotteiseen yhteiskunnallis-valtiolliseen prosessiin. Oikeudellinen sääntelyjärjestelmä sitoutuu rakenteen ja sisällön osalta aikansa yhteiskunnalliseen tilanteeseen. Oikeusjärjestys on myös jatkuvasti muuttuva ja kehittyvä kokonaisuus.⁴² Oikeustiede suuntautuukin tulevaan ja näkee asiat tulevaisuusperspektiivistä, vaikka sen on perustettava ennusteensa lähinnä jo tapahtuneeseen viranomaiskäyttäytymiseen sekä suositustyyppiin lauseisiin eli direktiiveihin.⁴³ Oikeussääntelyn avulla pyritään aikaansaamaan myönteisiä tuloksia, muuttamaan epäkohtia ja ohjaamaan kehitystä haluttuun suuntaan.⁴⁴

Tutkimusaineiston avulla pyritään löytämään ja esittämään vastauksia tutkimusongelmiin. Tutkimusaiheen vuoksi on oleellista tutkia myös kansainvälistä oikeussäännöstöä Euroopan unionin oikeuden osalta, koska sillä on suuri merkitys ympäristökysymyksissä ja ympäristösäännösten valtasuhteissa. Suomen on myös EU:n jäsenmaana toteutettava ylikansalliset velvoitteet. Tutkimukseen saadaan tällä tavalla vahva oikeudellinen näkökulma. Tutkimuksessa ei tarkastella oikeuskäytäntöä, koska tässä tapauksessa siitä ei saada tutkimusongelmaan nähden lisäarvoa.

Työssä tarkastellaan tutkimusaineistona voimassa olevaa ylikansallista Euroopan unionin ja kansallista Suomen ympäristösäännöstöä sekä lainvalmisteluaineistoa. Myös oikeuskirjallisuutta on tarpeellista tutkia laajasti tutkimusaiheen kannalta. Edellä mainittujen tutkimusaineistojen avulla voidaan vastata erityisesti ensimmäiseen tutkimuskysymykseen voimassa olevaa oikeussäännöstöä tarkastelemalla. Lainopillisen ja kirjallista aineistoa analysoivan tarkastelun avulla saadaan kokonaiskuva pk-yritysten ympäristöasioiden hallinnan velvoitteista, mahdollisuuksista ja tavoitteista. Voimassa olevan ympäristösäännösten tutkimisen lisäksi käytetään materiaalina muun muassa erilaisia virallislähteitä, hallituksen esityksiä, juridiikkaan ja ympäristöön liittyvää kirjallisuutta sekä internetlähteitä. Lähteiden näkökulma on pääosin oikeudellinen ja ympäristökysymyksiin sekä pk-yrityksiin liittyvä.

Tutkimuksessa jäsennetään voimassa olevaa lainsäädäntöä, jonka ulkopuolelle yhteiskuntavastuu jää vapaaehtoiseksi toimintatavaksi. Yhteiskuntavastuu ei ole lakisääteistä, vaan vapaaehtoisuuteen perustuvaa toimintaa. Yritysten on sen sijaan toimittava lainsäädännön velvoitteiden mukaisesti. Tutkimuksen kohteena on juridisen ympäristösäännösten tarkastelun

⁴¹ Hirvonen 2012, 58.

⁴² Laakso 2012, 219.

⁴³ Aarnio 2006, 158.

⁴⁴ Tala 2001, 2.

pohjalta nouseva ympäristövastuu, jolloin tarkastellaan, mitä yritysten tulee huomioida, jotta ne toimisivat ympäristövastuullisesti.

Toisen ja kolmannen tutkimuskysymyksen kohdalla on analysoitava yhteiskuntavastuuseen ja ympäristönsuojeluun liittyvää kirjallista tutkimusaineistoa ja tehtävä niistä havaintoja. Yhteiskuntavastuuseen liittyvät kysymykset jäävät lainsäädännön ulkopuolelle ja nousevat usein lainsäädännön velvoitteiden yläpuolelle. Lainsäädännön velvoitteita on pakko noudattaa, mutta yhteiskuntavastuullisesti toimittaessa huomioidaan kokonaisvaltaisesti ympäristön, sosiaalisten kysymysten ja talouden velvoitteet.

Tutkimuksessa on myös oikeuspoliittisia ulottuvuuksia siltä osin, kun tarkastellaan ympäristösäännösten riittävyttä suhteessa ympäristövastuuseen. Näin voidaan esittää myös de lege ferenda -kannanotto eli näkemys siitä, millainen säännösten tulisi olla. Ovatko ympäristösäännösten vaatimukset tässä suhteessa riittävät? Mitä ympäristövastuu edellyttää suhteessa ympäristösäännösten? Tutkimuksessa ei kuitenkaan tarkastella sitä, millaisia mahdollisten ympäristösäännösten tiukennusten tulisi sisältöltään olla, vaan tutkimuksessa keskitytään tältä osin säännösten riittävyyden tarkasteluun. Oikeuspoliittinen metodi toimii oikeusdogmaatiikkaa täydentävänä tutkimusmenetelmänä.

2.3 Keskeiset käsitteet

Tämän tutkimuksen keskeisiä käsitteitä ovat pk-yritys, yhteiskuntavastuu, yritysvastuu, kestävä kehitys, ympäristövastuu, luonnonsuojelu ja ympäristönsuojelu.

Pienet ja keskisuuret yritykset (pk-yritykset) määritetään yrityksiksi, joiden palveluksessa on alle 250 työntekijää ja joiden liikevaihto vuodessa on korkeintaan 50 miljoonaa euroa (ennen vuotta 2003, 40 miljoonaa euroa) tai taseen loppusumma jää korkeintaan 43 miljoonaan euroon (ennen vuotta 2003, 27 miljoonaan euroon). Pk-yritykset täyttävät lisäksi seuraavan perusteen riippumattomuudesta:

”Riippumattomia yrityksiä ovat ne yritykset, joiden pääomasta tai äänivaltaisista osakkeista 25 prosenttia tai enemmän ei ole yhden sellaisen yrityksen omistuksessa tai sellaisten yritysten yhteisomistuksessa, joihin ei voida soveltaa tilanteen mukaan joko pk-yrityksen tai pienen yrityksen määritelmää.”⁴⁵

Yritysten yhteiskuntavastuu tarkoittaa sitä, että yritykset sisällyttävät sosiaaliset ja ympäristöön liittyvät tavoitteensa osaksi liiketoimintaa vapaaehtoisesti ja myös ilman lainsäädännös-

⁴⁵ Tilastokeskus.

tä perustuvaa velvoitetta.⁴⁶ Yhteiskuntavastuussa (corporate social responsibility, CSR) on käytännössä kyse yrityksen ja julkisen vallan välisestä suhteesta. Tällöin puhutaan siitä, millainen jako yritysten ja yhteiskunnan välillä on kansalaisten ja ympäristön hyvinvoinnin rakentamisessa. Yritysvastuu (corporate responsibility) tarkoittaa pääosin niitä vapaaehtoisia toimia, joilla yritys toteuttaa yhteiskuntavastuutaan sidosryhmien odotusten perusteella.⁴⁷

Euroopan komissio määrittelee yritysten yhteiskuntavastuun ”käsitteeksi, jossa yritykset yhdistävät vapaaehtoisesti sosiaaliset ja ekologiset huolenaiheensa liiketoimintaansa ja vuorovaikutukseensa sidosryhmiensä kanssa”.⁴⁸ Yhteiskuntavastuussa on kyse yritysten toimista yhteiskuntaa ja ympäristöä koskevien oikeudellisten velvoitteiden lisäksi. Tiettyjen sääntelytoimenpiteiden avulla toimintaympäristöä voidaan muokata sellaiseksi, että yritykset ovat suostuvaisempia toteuttamaan yhteiskuntavastuun periaatteita vapaaehtoisesti.⁴⁹

Suomessa yritysvastuusta käytetään usein myös käsitettä yhteiskunnallinen vastuu. Euroopan unionissa taas käytetään myös määritelmää, jossa sosiaalinen vastuu on yläkäsite ja sen alla ovat taloudellinen ja ekologinen vastuu.⁵⁰ Tässä tutkimuksessa yritysvastuulla tarkoitetaan kestävän kehityksen kaikkiin ulottuvuuksiin liittyvää ympäristövastuuta, jota voidaan kutsua myös yritysten yhteiskuntavastuuksi. Vastuullinen yritystoiminta voidaankin määritellä useiden eri käsitteiden avulla.

Kestävä kehitys jaetaan tavanomaisesti ekologiseen, taloudelliseen, sosiaaliseen ja kulttuuriin kestävyYTEEN. Kestävä kehitys on maailmanlaajuista, alueellisesti ja jatkuvasti tapahtuvaa, ohjattua yhteiskunnallista muutosta. Sen avulla pyritään turvaamaan nykyisille ja tuleville sukupolville yhtäläiset mahdollisuudet elämään. Kaiken päätöksenteon ja toiminnan taustalla on ympäristön, ihmisten ja talouden tasavertainen huomiointi. Ensimmäisen kerran kestävä kehitys on määritelty vuonna 1987 YK:n Brundtlandin komissiossa.⁵¹ Komission tulkinta kestävän kehityksen kysymyksestä oli se, miten maailmantalous pystyy turvaamaan inhimillisten tarpeiden tyydytyksen.⁵² Kestävä kehitys voidaan ajatella myös ympäristösääntelyn tavoitteeksi ja kattavaksi periaatteeksi.⁵³

Ympäristövastuulla tarkoitetaan tässä tutkimuksessa laajasti pk-yritysten kokonaisvaltaista vastuuta oman toimintansa kaikista vaikutuksista ympäristöön. Ympäristövastuulla voidaan kuitenkin yleisesti tarkoittaa hyvin monia asioita lähtien tavanomaisesta siviili- ja rikosoikeus-

⁴⁶ Euroopan komissio.

⁴⁷ Harmaala & Jallinoja 2012, 14-16.

⁴⁸ KOM(2001) 366 lopullinen.

⁴⁹ KOM (2011) 681 lopullinen, 4.

⁵⁰ Harmaala & Jallinoja 2012.

⁵¹ Ympäristöministeriö 2013.

⁵² Määttä & Pulliainen 2003, 39.

⁵³ Hakkarainen & Kvist 2000, 46.

dellisen vastuun käsitteestä ja päätyen nykyisen sukupolven tuleville sukupolville kohdistuvaan vastuuseen. Samoin sana voi merkitä yleistä vastuullista suhtautumista yksilöä tai yritystä koskevaan elinympäristöön. Oikeudellisessa merkityksessä käsite rajautuu yleensä ympäristöä vaikuttavan toiminnan kielteisiin seurauksiin, joita toiminnan oikeudenvastaisuus tai haitallisuus aiheuttaa toimijalle tai jollekin muulle taholle. Silti tämän ulkopuolelle jää vielä useita eri oikeuden kategorioihin kuuluvia ilmiöitä, kuten tärkeimpinä vahingonkorvausvastuu, rikosoikeudellinen vastuu ja mahdollisuus hallintopakon kohteeksi joutumiseen.⁵⁴

Luonnonsuojelu tarkoittaa alkuperäisen luonnon tai muun kohteen suojelua ihmisten aiheuttamalta muuttavalta vaikutukselta.⁵⁵ Luonnonsuojeluun määritetään toimenpiteet, joiden avulla luonnon toimintakyky, monimuotoisuus ja eliölajien säilyttäminen sekä ekologisten periaatteiden huomiointi luonnonvarojen käytettäessä pyritään saavuttamaan. Määritelmän sisältö näyttää kokonaisvaltaisen lähestymistavan, jonka oikeudellinen muoto pohjautuu Rion sopimukseen. Taloudellisen toiminnan jatkuva kasvu ja luonnonvarojen tehokkaampi hyödyntäminen synnyttävät tilanteen, jossa luonto eliölajeineen säilyy vain erityistoimenpiteiden avulla. Nämä toimenpiteet ovat luonnonsuojelua.⁵⁶ Ympäristönsuojelu sen sijaan määritetään vaikiintuneesti toimiksi, joilla ympäristöön kulkeutuvien päästöjen ja muiden haittavaikutusten kulkeutumista ympäristöön rajoitetaan.⁵⁷

2.4 Aiempi tutkimus aihepiiristä ja tutkimuksen rakenne

Kiinnostus ympäristökysymyksiin ja ympäristöoikeuteen on kasvamassa. Erityisesti maapallon kestokyvylä ja maaperän, ilman ja veden saastumisella on tähän merkittävä yhteys. Ympäristöön ja luontoon on pakko kiinnittää entistä enemmän huomiota, jotta maapallo säilyisi asuiskelpoisena myös tuleville sukupolville. Ympäristöasioita huomioidaan sekä yhteiskunnassa että yritystoiminnassa jatkuvasti enemmän ja ympäristökysymyksillä on suurta merkitystä niin taloudellisesti kuin yhteiskunnallisestikin. Varsinkin yhteiskuntavastuuseen liittyvät asiat ympäristöön ja sosiaaliin kysymyksiin liittyvine näkökulmineen ovat nousseet voimakkaasti esille muutaman viimeisen vuoden aikana. Tutkimuksen aihe on siten erittäin tärkeä ja ajankohtainen. Tutkimus tuottaa lisäksi pk-yrityksille tärkeää tietoa yritysten ympäristövastuusta ja sen hyödyistä.

Aiheen tekee ajankohtaiseksi myös se, että yhteiskuntavastuu ja ympäristönäkökohdat ovat nousseet aivan viime vuosina esiin sekä julkishallinnon päätöksenteossa ja tulevaisuusnäkökohdissa että yrityskentässä itsessään. Aiheesta käydään myös jatkuvaa julkista keskustelua ja tiedotusvälineet nostavat yhteiskuntavastuun näkökohtia tänä päivänä toistuvasti esiin.

⁵⁴ Vihervuori 2013, 1717.

⁵⁵ Hollo 2009a, 90.

⁵⁶ Tolvanen 1998, 1-3.

⁵⁷ Hollo 2009a, 90.

Ympäristöasioiden huomiointi on väestönkasvun lisääntyessä ja ilmastonmuutoksen kasvaessa yhä tärkeämpää. Tutkimukset ympäristönsuojelun kehittämiseksi ja lisäämiseksi ovat näiden seikkojen vuoksi erityisen tärkeitä. Pk-yrityksillä on olennainen vaikutus ympäristön tilaan ja kestäväan kehitykseen. Yksittäisellä pk-yrityksellä ei ympäristövahinkoja lukuun ottamatta ole yleensä merkittävää vaikutusta ympäristöön, mutta suuren lukumäärän vuoksi niiden kokonaisvaikutus ympäristöön on sen sijaan todellinen ja erittäin laaja.

On lisäksi tärkeää tutkia, mitä asioita pk-yritysten tulee huomioida toiminnassaan ympäristösäännösten osalta, mitä yhteiskuntavastuun noudattaminen niiltä edellyttää ja mitä lainsäädännössä tulee huomioida pk-yritysten ympäristövastuun kehittämisen osalta. Aihe on tärkeä myös siksi, että ympäristövastuullinen yritys saa usein kilpailuetua ja taloudellista menestystä toimiessaan ympäristömyöteisesti. Erityisesti kilpailuedun saavuttaminen ympäristövastuullisesti toimimalla on seikka, joka kaikkien pk-yritysten tulisi huomioida.

Ympäristöoikeudellisia tutkimuksia on tehty Suomessa kokonaisuudessaan verrattain vähän. Yritysten yhteiskuntavastuuta on kuitenkin tutkittu lyhyessä ajassa melko paljon sekä yliopistoissa että ammattikorkeakouluissa. Yhteiskuntavastuuseen liittyvät tutkimukset ovat keskittyneet kuitenkin pääosin taloudelliseen ja sosiaaliseen näkökulmaan. Näin ollen ympäristöperustaista yhteiskuntavastuuta koskevat tutkimukset ovat jääneet vähemmälle huomiolle.

Tutkimukset, jotka liittyvät yhteiskuntavastuun ympäristönäkökulmaan, käsittelevät pääasiassa esimerkiksi yrityksen ympäristömarkkinoinnista tai taloudellista puolta. Yhteiskuntavastuuta käsittelevät tutkimukset ovat myös usein tehty toimeksiantoina suuryrityksille tai suhteellisen suurille yrityksille, tai ainakin niiden näkökulma on suuryrityksiperustainen. Pk-yritysten yhteiskuntavastuuta ja erityisesti niiden ympäristönäkökulmaa on tutkittu hyvin vähän. Koska työssä tutkitaan lisäksi ympäristölainsäädännöstä ja arvioidaan ympäristölainsäädännön velvoitteita ja vaikutuksia pk-yritysten kannalta, on tutkimuskohde selvästi uusi. Tämän tutkimuksen tavoitteiden mukaista tarkastelua ei ole siten aiemmin tehty.

Yritysten yhteiskuntavastuuta ja ympäristönäkökulmaa on tutkittu lähinnä seuraavien tutkimusten avulla. Anni Inkisen tutkimus Yritysten ympäristövastuu Laurea-ammattikorkeakouluun vuodelta 2009 keskittyy yritysten ympäristövastuuseen vaikuttaviin asioihin ja niiden taustatekijöihin. Työssä tutkitaan, miten ympäristöasiat esitetään kolmen erilaisen yrityksen internetsivuilla ja yritysten tilinpäätöksissä.⁵⁸ Ympäristöjärjestelmiä ja yhteiskuntavastuuraportointia yrityksissä ovat tutkineet Mirjami Kallunki ja Hannele Laaja vuonna 2010 Laurea-ammattikorkeakoulussa. Työssä tutkittiin viiden Suomessa toimivan päivittäistavarakauppa-

⁵⁸ Inkinen 2009.

alan yrityksen ympäristöjärjestelmiä, yritysten vastuullisuutta ja yhteiskuntavastuuraportointia.⁵⁹

Tuomas Katilan opinnäytetyö Yhteiskuntavastuu pk-yrityksissä käsittelee puolestaan pienten ja keskisuurten yritysten suhtautumista yhteiskuntavastuuseen ja sen sisältämiin osa-alueisiin omassa toiminnassaan. Tutkimuksessa selvitettiin myös sitä, miten tärkeänä pk-yritykset pitävät yritysten yhteiskuntavastuuta ja miten siitä tehtävään raportointiin suhtaudutaan.⁶⁰ Piia-Maria Lehtinen taas on tutkinut Kymenlaakson ammattikorkeakouluun tehdyssä opinnäytetyössään yhteiskuntavastuuta ja vastuullisuuden viestintää Lindström Oy:n asiakassuhteissa vuonna 2010.⁶¹

Ympäristöasioiden hallinta osana pk-yritysten toimintaa on opinnäytetyö vuodelta 2005 Tampereen ammattikorkeakoululle. Sen tekijänä on Petra Metso. Työssä keskitytään kuitenkin ympäristöjohtamiseen ja ympäristöasioiden käytännön hallintaan. Lainsäädännöllinen tarkastelu puuttuu työstä esimerkiksi kokonaan.⁶² Katariina Salo on puolestaan tutkinut yhteiskuntavastuun raportointia, merkitystä ja tulkintaa Turun ammattikorkeakoulussa vuonna 2010.⁶³ Anne Makkonen sen sijaan tutki Suomen Lähikauppa Oy:n yhteiskuntavastuuraportoinnin kehittämistä GRI-ohjeiston pohjalta vuonna 2009 Laurea-ammattikorkeakoulussa vuonna 2009.⁶⁴

Ympäristöoikeudellisia opinnäytetöitä on tehty ammattikorkeakouluissa kokonaisuudessaan hyvin vähän ja esimerkiksi Sari Lehtisen työ vuodelta 2010 on aiheeltaan Ympäristörikoksista ympäristövastuuseen. Työssä tarkastellaan siis ympäristöoikeutta ja ympäristölainsäädäntöä lähinnä ympäristörikosten näkökulmasta.⁶⁵

Merja Lähdesmäen johtamisen väitöskirja *Studies on social responsibility in the Finnish small business context* vuodelta 2012 käsittelee suomalaisten pienyritysten yhteiskuntavastuuta muun muassa ympäristötietouden kautta ja sen liittämistä osaksi liiketoimintaa. Hän tutki aihetta myös sosiaalisen näkökulman osalta haastatteleamalla joukon pienyrittäjiä.⁶⁶

Tässä tutkimuksessa tarkastellaan pk-yritysten ympäristövastuuta ympäristölainsäädännön velvoitteiden ja yhteiskuntavastuun rajapinnassa. Tutkimus rakentuu seuraavasti:

⁵⁹ Kallunki & Laaja 2010.

⁶⁰ Katila 2012.

⁶¹ Lehtinen 2010a.

⁶² Metso 2005.

⁶³ Salo 2010.

⁶⁴ Makkonen 2009.

⁶⁵ Lehtinen 2010b.

⁶⁶ Lähdesmäki 2012.

Tutkimuksen tausta kuvataan johdantoluvussa 1. Johdannossa taustoitetaan aluksi ympäristö-oikeuden ja ympäristönsuojelun historiaa. Tämän jälkeen kuvataan yhteiskuntavastuun rakentumista. Tutkimustehtävä määritetään luvussa 2. Toisen luvun alussa esitetään tutkimuksen tavoitteet, kysymyksenasettelu ja rajaukset. Tämän jälkeen määritetään tutkimusmenetelmät ja tutkimusaineisto. Lisäksi tutkimuksen keskeiset käsitteet avataan toisessa luvussa. Luvun lopussa esitetään vielä aiempi tutkimus aihepiiristä.

Luvussa 3 tutkitaan ympäristövastuuta sekä Euroopan unionin että kansallisen tason lainsäädännön näkökulmasta. Ensin tarkastellaan ylikansallista näkökulmaa ja ympäristönsuojelun kehittymistä unionin historiassa. Tämän jälkeen keskitytään ylikansallisen ympäristölainsäädännön tarkasteluun. Kolmannen luvun lopussa tutkitaan kansallista ympäristösäännöstöä ympäristövastuun näkökulmasta. Tarkastelussa keskitytään aluksi ympäristöön perustuslain mukaisena perusoikeutena. Tämän jälkeen tutkitaan luonnonsuojelulain ja ympäristönsuojelulain vaikutusta yritystoimintaan. Luvun lopussa tarkastellaan muuta yritystoimintaa säätelevää ympäristölainsäädäntöä.

Tutkimuksen 4. luku rakentuu yhteiskuntavastuun ympäristönäkökulman tarkastelulle. Ympäristövastuun sisällön lisäksi tutkitaan ympäristövastuuta tulevaisuuden näkökulmasta.

Luvussa 5 tarkastellaan pk-yrityksiä ja niiden ympäristövastuuta. Aluksi tutkitaan pk-yrityksiä Euroopan unionin alueella, jonka jälkeen keskitytään ympäristövastuullisen yritystoiminnan merkityksen tarkasteluun. Ympäristölainsäädännön ja yhteiskuntavastuun ohjaavuutta ympäristövastuuseen tarkastellaan tutkimuksen 6. luvussa. Lisäksi tutkimuksen johtopäätökset esitetään lopuksi luvussa 7.

3 Ympäristövastuu EU- ja kansallisen lainsäädännön näkökulmasta

3.1 Ylikansallinen säännöstö

Eurooppaoikeus muodostuu Euroopan unionin oikeudesta ja Euroopan neuvostossa muodostuneesta oikeudesta. Myös EU:n kansainvälisoikeudellisilla velvoitteilla on vaikutusta oikeuden sisältöön ja soveltamiseen. EU-oikeuden luovat pääosin Euroopan unionin perussopimukset ja lainsäädäntö sekä niitä koskeva EU-tuomioistuimen oikeuskäytäntö. Säädännäinen EU-oikeus jaetaan perussopimusten ja niiden muutosten luomaan primaarioikeuteen sekä johdettuun oikeuteen eli sekundäärioikeuteen, jonka kautta primaarioikeudessa esitetyt tavoitteet konretisoidaan. EU-oikeus jakautuu siten kahteen perusosaan: primaari- ja sekundäärioikeuteen. Primaarioikeuden muodostavat valtiosääntöiset elementit ja EU:n eri sääntelyaloja määrittävä oikeus. Sekundäärioikeuden taas muodostavat perussopimusten rajoissa säädetty EU-lainsäädäntö, kuten asetukset, direktiivit ja päätökset. Oikeusperiaatteet, jotka ovat muodostuneet oikeuskäytännön kautta, ovat lisäksi olennainen osa EU-oikeutta. EU-oikeus muodostaa

välittömiä ja välillisiä oikeusvaikutuksia ja sillä on kansalliseen oikeuteen nähden ensisijainen vaikutus. EU-oikeus luetaan siten ylivaltiolliseksi oikeudeksi. Se eroaa kansainvälisistä sopimuksista oikeudellisen sääntelyn osalta. Toinen eurooppaoikeuden merkittävistä lohkoista muodostuu Euroopan neuvoston oikeudesta. Kansainvälisoikeudelliset sopimukset, joita jäsenvaltiot solmivat, muodostavat Euroopan neuvoston oikeuden. Hyvän hallinnon ja tehokkaan oikeusturvan suositukset ovat lisäksi tunnettuja neuvoston laatimana.⁶⁷

Euroopan unionin oikeus on jäsenvaltioita sitovaa ja se on lisäksi osa jäsenvaltioiden kansallista oikeusjärjestelmää.⁶⁸ Suomen liittymissopimus Euroopan unionin jäsenvaltioksi allekirjoitettiin vuonna 1995. Näin Suomi rajoittaa muiden Euroopan unionin jäsenvaltioiden ohella itsemääräämisoikeuttaan niillä alueilla, joilla EU:lle on annettu toimivaltaa.⁶⁹

Suomen on siten otettava Euroopan unionin jäsenmaana huomioon kaikki ne velvoitteet, säännökset, sopimukset ja periaatteet, jotka unionissa ovat voimassa. Tämä koskee Suomen valtion ohella kaikkia muita julkishallinnon toimijoita, yrityksiä ja kansalaisia. Yritysten on tiedostettava unionioikeuden velvoitteet ja toimittava sekä unionioikeuden että kansallisen oikeussäännösten mukaisesti.

3.1.1 Ympäristönsuojelun kehitys unionin historiassa

Euroopan unionin integraatio oli pitkään pääasiassa taloudellis-teknistä. Unionin oikeuden ydin muodostui neljän taloudellisen perusvapauden – tavaroiden, palveluiden, pääomien ja henkilöiden – vapaan liikkuvuuden sekä kilpailuoikeuden sääntelyn varaan. Maatalouspolitiikka oli melko kauan sääntelyn keskeisintä aluetta. Vähitellen 1970-luvulta lähtien toiminta ja toimivaltuudet alkoivat ulottua unionissa muun muassa ympäristön- ja kuluttajansuojeluun, sosiaaliturvaan ja verotukseen. Toisaalta kiinnostus ympäristöasioihin pohjautui pitkälti vain siihen, että jäsenmaiden väliset toisistaan erovat ympäristönormit nähtiin kaupan esteinä. Ympäristönsuojelusta tuli vasta myöhemmin yksi integraation keskeisistä päämääristä ja politiikan lohkoista, joka huomioidaan kaikilla unionin politiikan lohkoilla. Integraation edetessä ympäristönsuojelun painoarvo ja oikeudellinen asema on vahvistunut selvästi. Oikeudellinen sääntely on ollut lähes alusta asti oleellisin väline taloudellis-teknisten ja myöhemmin myös muiden integraation päämäärien toteuttamisessa. Unioni onkin taloudellis-poliittisen yhteisön ohella myös vahvasti oikeudellinen toimija.⁷⁰

⁶⁷ Mäenpää 2011, 7-8.

⁶⁸ Laakso 2012, 278.

⁶⁹ Ks. tarkemmin Ojanen 2010, 3-23; Raitio 2004, 1.

⁷⁰ Ojanen 2010, 12.

Ympäristöpolitiikan pohjaksi muodostui unionissa vuonna 1973 hyväksytty ensimmäinen ympäristöä koskeva toimintaohjelma (Community Programmes of Action on the Environment)⁷¹. Euroopan unionista tuli selvästi aktiivisempi ympäristösääntelyn laatija toimintaohjelman hyväksymisen jälkeen.⁷² Ympäristöohjelmien merkitys unionin ympäristöpolitiikan luomisessa on ollut kokonaisuudessaan erityisen merkittävä. Erityisesti näin on tapahtunut viidennestä vuonna 1993 hyväksytystä ”Kohti kestävästä kehitystä” -ympäristöpoliittisesta toimintaohjelmasta alkaen, jonka ydinajatuksena oli toteuttaa kestävästä kehitystä yhteisen vastuun kautta.⁷³ Siten kestävä kehitys on näkynyt voimakkaasti 1990-luvulta alkaen kaikissa ympäristöpoliittisissa toimintaohjelmissa, joiden kautta periaatetta viedään käytännön toimintaan.

EU on julkistanut ehdotuksen jo seitsemänneistä ympäristöohjelmasta vuonna 2012. Sen teemanäkökulmana on ”Hyvä elämä maapallon resurssien rajoissa”, ja sen avulla pyritään edistämään ympäristölainsäädännön tuomia hyötyjä ja kehittämään ympäristönäkökohtien sisällyttämistä osaksi kaikkea muuta politiikkaa.⁷⁴

Perusoikeudet ja ympäristönsuojelu ovat saaneet unionissa nykyisin merkityksen ja aseman, joka on esimerkiksi 1990-lukuun verrattuna huomattavasti korkeampi, ja varsinkin tarkasteltuna sitä edeltäneitä vuosikymmeniä.⁷⁵ Ympäristö onkin yksi unionin kestävä kehitys peruspilareista. Lisäksi ympäristö ja ympäristöpolitiikka ovat sektoreita leikkaavia ja yhdistäviä aloja.⁷⁶

Perussopimukset ovat olleet merkittäviä EU:n toiminnan määrittelyssä. Uusi perussopimus, Lissabonin sopimus, allekirjoitettiin EU:n sen hetkisten 27 jäsenmaan kesken joulukuussa 2007. Sopimuksella pyritään luomaan lisää avoimuutta ja kehittämään demokratiaa. Myös unionin toimielinten tehokkuutta pyritään parantamaan sen avulla. Edelleen sopimuksen merkitys näkyy pyrkimyksessä perusoikeuksien edistämiseksi ja EU:n maailmanlaajuisen toimija-aseman kohottamisessa. Ympäristön kannalta Lissabonin sopimus jatkaa unionin tavoitteita toimia kestävä kehitys mukaisesti tehokkaalla ympäristönsuojelulla ja ympäristön laatua parantamalla. Lissabonin sopimuksella kestävä kehitys pyritään vahvistamaan erityisesti ja kestävä kehitys myös määritellään sopimuksessa selvemmin. EU pyrkii lisäksi edistämään sopimuksella muun muassa tasapainoista talouskasvua ja hintatason vakautta, jotka lisäävät täystyöllisyyttä ja tukevat sosiaalisia seikkoja edistävää kilpailukykyistä markkinataloutta. Sopimuksen päätavoitteita ovat lisäksi ympäristönsuojelun korkean tason saavuttaminen. Yhdeksi perustavoitteeksi on myös otettu unionin kestävä kehitys suhteissa muun maailman

⁷¹ EYVL C 112, 20.12.1973, 1.

⁷² Kumpula 2007, 245.

⁷³ OJ C 138, 17.5.1993, s. 1; Kumpula 2007, 255.

⁷⁴ Ks. Komission ehdotus seitsemänneistä ympäristöohjelmasta, KOM(2012) 710 lopullinen.

⁷⁵ Ojanen 2010, 175.

⁷⁶ Hildén & Similä 2007, 113.

kanssa. Ympäristönsuojelun tavoitteet sekä alueellisesti että maailmanlaajuisesti on siten haluttu esittää selkeästi.⁷⁷

Kestävän kehityksen päämäärää lähellä on lisäksi SEUT 11 artiklan mukainen läpäisyperiaate. Sen mukaan ympäristönsuojelun vaatimukset tulee sisällyttää yhteisössä eri politiikkojen ja toimintalohkojen määrittelyyn sekä täytäntöönpanoon, jotta erityisesti kestävä kehitys edistettäisiin. Kestävä kehitys näyttäytyy koko oikeusjärjestystä koskevana ylimmänasteisena arvopäämääränä. Sen tavoittelemisen ei onnistu ainoastaan ympäristölainsäädännön keinoilla, vaan sen päämäärän tulee olla taustalla yhteiskunnallisen toiminnan ja päätöksenteon kaikissa muodoissa.⁷⁸

Euroopan unionissa on hyväksytty lisäksi monia muita oikeudellisia periaatteita, jotka ohjaavat ympäristösääntelyä. Subsidiariteettiperiaate eli toissijaisuusperiaate on yleinen periaate, jonka merkitys on hyvin tärkeä ympäristösääntelyn alalla. Sen mukaan yhteisö voi toimia muilla kuin sen yksinomaiseen toimivaltaan kuuluvilla aloilla vain siinä tapauksessa ja laajuudessa, kuin toteuttamistoimenpiteet jäsenvaltioissa eivät riitä yhteisön ympäristöpolitiikan toteuttamiseksi. Tällöin toimenpiteet voidaan toteuttaa paremmin yhteisötasolla. Toimivalta on kuitenkin sidottu myös tällöin perustamissopimuksen rajoihin. Lisäksi on usein tulkinnanvaraista, milloin yhteisötason sääntely katsotaan paremmaksi.⁷⁹

Kestävän kehityksen tavoite sisältyi osaksi yhteisön oikeutta Amsterdamin sopimuksella. Yhteisön tasolla käydään silti jatkuvasti keskustelua siitä, onko kestävä kehitys yhteisön tavoite vai oikeudellinen periaate. Sisällyttämällä kestävä kehitys yhteisön yleisiin periaatteisiin, tavoitellaan kuitenkin ympäristönsuojelun merkityksen vahvistamista. Perustamissopimuksissa kestävä kehitys kiinnitetään tiiviisti taloudelliseen toimintaan, mikä on myös huomionarvoista.⁸⁰

3.1.2 Ylikansallinen ympäristölainsäädäntö

Euroopan unionin lainsäädännön ja siis myös ympäristösääntelyn perusta ovat direktiivit, joille sääntely pääasiassa rakentuu. Asetuksia, joita jäsenvaltiot soveltavat välittömästi, on sen sijaan suhteellisen vähän. Direktiivivaltaisuuden ansiosta jäsenvaltiot täytäntöönpaneavat ympäristösäännökset lähinnä kansallisin täytäntöönpanotoimenpitein.⁸¹

⁷⁷ EUVL C 306, 17.12.2007, 1-41.

⁷⁸ Kuusiniemi 2013b, 85.

⁷⁹ Hollo 2009, 81.

⁸⁰ Kumpula 2004, 221.

⁸¹ Kuusiniemi & Leinonen & Marttinen & Salila & Siitari-Vanne 2008, 35.

Esimerkiksi ympäristövaikutusten arviointia koskeva direktiivi (2011/92/EU) koskee muun muassa yritysten ympäristövaikutuksia ja se tukee ympäristönsuojelua.⁸² Luonnonsuojelua koskevat luontotyyppien ja luonnonvaraisen eläimistön sekä kasviston suojelusta annetut neuvoston direktiivit (92/43/ETY), niin sanottu luontodirektiivi, sekä luonnonvaraisten lintujen suojelua koskeva neuvoston direktiivi (79/409/ETY), niin sanottu lintudirektiivi, on otettava huomioon myös yritystoiminnassa. Natura 2000 -verkosto perustuu näiden direktiivien täytäntöönpanoon, ja niillä on vaikutusta muun muassa maankäyttöön ja yritystoimintaan.⁸³ Ympäristövastuudirektiivi (2004/35/EY) koskee ympäristövahinkojen ehkäisemistä, ympäristölle aiheutuneen vahingon korjaamista ja aiheutuneiden vahinkojen kustannusten korvaamista.⁸⁴

Unionin ympäristösäätely koskee laajasti kaikkea yritystoimintaan vaikuttavaa toimintaa. Muun muassa edellä mainittujen direktiivien vaatimukset ulottuvat merkittävästi muuhun yhteiskunnalliseen toimintaan, kuten elinkeinoihin ja maankäyttöön.

Ympäristölainsäädäntö luo yrityksille monia velvoitteita, jotka yritysten on huomioitava liike-toiminnassaan. Koosta riippumatta ympäristölainsäädäntö koskee kaikkia yrityksiä ainakin jollain tavalla. Ympäristövelvoitteiden merkitys vaihtelee pienemmästä suurempaan riippuen yrityksen toimialasta, toiminnan laajuudesta ja tarkoituksesta. Yritysten tulisi kuitenkin aina olla tietoisia ympäristölainsäädännön vaikuttavuudesta toimintaansa sekä oltava selvillä siitä, mitkä säädökset niiden on tietyissä tilanteissa huomioitava. Ympäristölainsäädännön ohella yrityksen tulee olla selvillä toimintansa ympäristövaikutuksista. Yrityksen on myös varauduttava mahdollisen ympäristöperustaisen vahingonkorvausvastuun varalta ja pyrittävä ennakoimaan toimintansa aiheuttamia imagovaikutuksia. EU-oikeus on vaikuttanut osaltaan merkittävästi ja myös jo pitkän ajan suomalaiseen ympäristösäätelyyn. Kansainvälisen ympäristösäätelyn vuoksi yritysten on oltava entistä tietoisempia ympäristölainsäädännön vaikutuksista toimintaansa. Ympäristölainsäädäntö on lisäksi hyvin monialainen ja kiihtyvällä vauhdilla muuttuva kokonaisuus, mikä tuo omat haasteensa yritystoimintaan.⁸⁵

3.2 Kansallinen säännöstö

3.2.1 Ympäristö perusoikeutena

⁸² EUVL L 26, 28.1.2012, 1-22.

Ks. lisäksi Euroopan talous- ja sosiaalikomitean antama lausunto, joka koskee "Ehdotusta Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiiviksi tiettyjen julkisten ja yksityisten hankkeiden ympäristövaikutusten arvioinnista annetun direktiivin 2011/92/EU muuttamisesta". EUVL C 133, 9.5.2013, 33-40, jossa komitean todetaan olevan tyytyväinen ympäristövaikutusten arvioinnin (YVA) myönteiseen vaikutukseen ympäristön tilan paranemiseen jäsenvaltioiden ja koko EU:n osalla.

⁸³ EYVL L 206, 22.7.1992; Hallberg & Haapanala & Koljonen & Ranta 2006, 5.

⁸⁴ EUVL L 143/56, 30.4.2004.

⁸⁵ Koivisto 2011, 11-15.

Perusoikeuksista säädetään Suomen perustuslain (731/1999) 2 luvussa. Perusoikeuksilla tarkoitetaan niitä ihmisoikeuksia, jotka on perustuslaissa nimetty perusoikeuksiksi⁸⁶. Perusoikeuksien erityinen ominaisuus on niiden pysyvyys ja oikeudellinen luonne.⁸⁷ Perusoikeuksien painoarvo on kasvanut lain tulkinnassa ja oikeuden systematisoinnissa viime vuosien aikana huomattavasti. Ne heijastavat yhteiskunnallista arvoperustaa keskeisesti.⁸⁸

Perustuslaissa on keskeinen valtiojärjestystä koskeva ja poliittisen vallan käyttöä sekä poliittista toimintaa ohjaava, sääntelevä ja rajoittava normisto. Perustuslaissa säädetään lisäksi yksityisen ja julkisen välisestä suhteesta. Perustuslaki toimii oikeusjärjestyksen ydinsäädöksenä.⁸⁹

Ympäristöperusoikeus on perusoikeutena ainutlaatuinen. Se kyseenalaistaa perinteistä oikeusjärjestyksen mallia oikeuden määrittelystä henkilöiden välisenä suhteena tai hallinto-oikeudellisena suhteena. Ympäristöperusoikeus johtaakin keskusteluun luonnon monimuotoisuudesta ja tätä kautta luonnon oikeussubjektiudesta.⁹⁰

Ympäristöperusoikeuden tullessa perusoikeussäännökseksi hallitusohjelmassa huomioitiin uudet managerialistiset ja liikkeenjohdolliset opit. Uusi ja ainutlaatuinen perusoikeus on joutunut etsimään paikkaansa perusoikeutena. Ympäristöperusoikeus on toisaalta murtanut perusoikeuksien kokonaisuutta, vaikka vanha oikeuskulttuuri on hyvin vahva. Tilanteessa onkin riski tiriitaisuutta, kun samanaikaisesti kannustetaan painottamaan pehmeitä luonnonarvoja ja liikkeenjohdollisia oppeja.⁹¹

On myös huomattava, että hallituksen esityksessä ympäristönsuojelu, ympäristön pilaantumattomuus, puhtaus, terveellisyys ja monimuotoisuus nähtiin entistä merkittävämmäksi yhteiskunnalliseksi tavoitteeksi. Tällöin myös muiden perusoikeuksien toteutumisen edellytykseksi nähtiin se, että ympäristö säilyy elinkelpoisena.⁹²

Perustuslain 20 §:ssä ympäristövastuusta säädetäänkin nykyisin seuraavasti:

”Vastuu luonnosta ja sen monimuotoisuudesta, ympäristöstä ja kulttuuriperinnöstä kuuluu kaikille. Julkisen vallan on pyrittävä turvaamaan jokaiselle oikeus terveelliseen ympäristöön sekä mahdollisuus vaikuttaa ympäristöään koskevaan päätöksentekoon.”

⁸⁶ Jyräki 2000, 279.

⁸⁷ Heuru 2006, 17.

⁸⁸ Mäkinen 2004, 33.

⁸⁹ Jyräki & Husa 2012, 68.

⁹⁰ Mäkinen 2004, 34.

⁹¹ Mäkinen 2004, 36.

⁹² HE 309/1993 vp.

Perustuslain 20.1 § on perusoikeudelliselta muotoilultaan poikkeava, sillä se on muotoiltu velvollisuudeksi oikeuden sijaan. Säännöksellä korostetaan sitä, että luontoon ja ympäristön suojeluun kuuluu lisäksi arvoja, joita ei voida palauttaa ihmisyksilöiden oikeuksiksi. Perusoikeuden subjekteina voidaan nähdä myös tulevat ihmissukupolvet.

Perustuslaissa säädetään toisaalta omaisuuden turvasta (PL 15 §) sekä ammatin ja elinkeinon harjoittamisen vapaudesta (PL 18.1 §), jolloin korostetaan ympäristöön vaikuttavan toiminnan vapautta. Tähän ryhmään voidaan lukea lisäksi julkisen vallan velvollisuus työllisyyden edistämiseen (PL 18.2 §). Sen sijaan ympäristöperusoikeussäännös (PL 20 §), oikeus elämään ja turvallisuuteen (PL 7.1 §) sekä velvollisuus terveyden edistämiseen (PL 20.2 §) painottavat terveellisen ja monimuotoisen ympäristön säilyttämistä.⁹³ Ympäristölainsäädäntöä onkin kehitetty pitkään ihmisten oikeuksien turvaamisen näkökulmasta. Tärkeimpinä ihmisoikeuksina on perinteisesti nähty oikeus elämään, vapauteen ja omistamiseen.⁹⁴

Lisäksi esimerkiksi laki ympäristövaikutusten arvioinnista (YVA-laki 468/1994) konkretisoi ympäristöperusoikeutta. Lailla edistetään ympäristövaikutusten arviointia ja huomiointia erityisesti yrityksissä tapahtuvassa suunnittelussa sekä päätöksenteossa.⁹⁵

3.2.2 Luonnonsuojelu- ja ympäristönsuojelulain vaikutus yritystoiminnassa

Luonnonsuojelulain (1096/1996) 1 §:n mukaan lain tavoitteena on ylläpitää muun muassa luonnon monimuotoisuutta, vaalia luonnonkauneutta sekä tukea luonnonvarojen ja luonnonympäristön kestävää käyttöä. Yksilö tai yhteisö voi toteuttaa osaltaan ympäristönsuojelua aktiivisella tekemisellä tai passiivisella pidättymisellä ympäristön vahingoittamisesta. Säännöksellä osoitetaan ihmisten vastuu taloudellisen ja yhteiskunnallisen toiminnan kokonaisuudesta, jonka avulla turvataan monimuotoisuuden säilyminen elollisen ja elottoman luonnon puolesta.

Lakia sovelletaan luonnon ja maiseman suojeluun sekä hoitoon lain 2 §:n mukaan. Edelleen lain 2.3 §:n mukaan erityisesti todetaan, että lain mukaisesti tehtävässä luonnonsuojelusuunnittelussa ja maisemansuojelussa tulee ottaa huomioon näkökohdat, jotka koskevat taloudellisia, sosiaalisia ja sivistyksellisiä näkökohtia ja myös alueellisia sekä paikallisia erityispiirteitä. Tällä tavalla kyseisessä säännöksessä huomioidaan sekä kestävän kehityksen näkökohtia että yhteiskuntavastuuta, johon yritystoiminta voimakkaasti nykyisin liittyy. Luonnonsuojelulain 3 § koskee Euroopan yhteisön luonto-, lintu- ja ympäristövastuudirektiivejä, jotka on

⁹³ Kuusiniemi 2000, 194.

⁹⁴ Vilka 1993, 164.

⁹⁵ Jyräki & Husa 2012, 448-449.

otettava yritystoiminnassa huomioon. Lisäksi 4 §:n mukaiset kansainvälisten sopimusten velvoitteet on otettava kaikessa toiminnassa luonnon suojelun osalta huomioon.

Ympäristönsuojelulaki (86/2000) on erityisen merkittävä yrityksiä koskeva ja velvoittava laki. Ympäristönsuojelulakia voidaan kutsua ympäristön pilaantumisen torjuntaa koskevaksi yleislaiksi⁹⁶. Lain tavoitteena on 1 §:n mukaan ympäristön pilaantumisen ehkäisy ja pilaantumisen aiheutuvien vahinkojen vähentäminen, terveellisen ja viihtyisän sekä luonnontalouden kannalta kestävän ja monimuotoisen ympäristön turvaaminen sekä jätteiden syntyminen ja niiden haitallisten vaikutusten ehkäisy. Edelleen 1 §:n mukaan lailla tehostetaan ympäristöä pilaavan toiminnan vaikutusten arvioimista sekä huomioimista kokonaisuudessaan, parannetaan kansalaisten vaikutusmahdollisuuksia ympäristöä koskevissa päätöksissä, edistetään kestävää luonnonvarojen käyttöä ja torjutaan ilmastonmuutosta sekä tuetaan kestävää kehitystä muilla tavoilla.

Lakia sovelletaan 2 §:n mukaisesti toimintaan, josta aiheutuu tai on mahdollista aiheutua ympäristön pilaantumista. Lakia sovelletaan myös toimintaan, jonka tuloksena syntyy jätettä, tai jossa käsitellään jätteitä. Ympäristönsuojelulain 3.1 §:ssä ympäristön pilaantuminen määritellään sellaiseksi ihmisen toiminnasta johtuvaksi aineen, energian, melun, värinän, säteilyn, valon, lämmön tai hajun päästämiseksi tai jättämiseksi ympäristöön, jonka tuloksena joko yksinään tai muiden päästöjen kanssa yhdessä aiheutuu terveyshaittaa, haittaa luonnolle ja sen toiminnoille, estymistä tai vaikeutumista luonnonvarojen käytölle, yleisen ympäristön viihtyisyyden tai erityisten kulttuuriarvojen heikentymistä, ympäristön virkistyskäytön yleistä soveltuvuuden vähenemistä, vahinkoa tai haittaa omaisuudelle tai sen käyttämiselle tai vastaavaa näihin rinnastettavaa yleistä tai yksityistä edun loukkausta.

Edelleen lain 3.2 §:n mukaan ympäristön pilaantumisen vaaraa aiheuttava toiminta tarkoittaa laitoksen perustamista tai käyttöä sekä siihen liittyvää toimintaa tai alueen käyttöä tai toiminnan järjestämistä, joka saattaa aiheuttaa ympäristön pilaantumista. Lain 3.3 §:ssä määritetään terveyshaitta, joka toiminnasta saattaa aiheutua. Parhaan käyttökelpoisen tekniikan määrittelyllä lain 3.4 §:ssä edistetään tehokkaampia ja kehittyneempiä sekä teknisesti ja taloudellisesti toteuttamiskelpoisia tuotanto- ja puhdistusmenetelmiä sekä toimintaan liittyviä suunnittelu-, rakentamis- ja ylläpito käyttötapoja, joiden avulla toiminnan aiheuttaman ympäristön pilaantuminen on mahdollista ehkäistä tai ainakin vähentää sitä tehokkaimmin.

Ympäristönsuojelulain 3.5 §:ssä määritetään toiminnanharjoittaja, joka voi olla luonnollinen henkilö tai oikeushenkilö, jonka harjoittama toiminta aiheuttaa pilaantumisen vaaran tai jolla on tosiasiallinen määräysvalta toiminnassa. Myös vesistö, pohjavesi ja päästöarajat sekä jätevedet määritetään lain 3 §:ssä. Tekniikan taloudellinen ja tekninen toteuttamiskelpoisuus

⁹⁶ Kuusiniemi & Ekroos & Leinonen & Marttinen & Siitari-Vanne 2001, 48.

määritetään laissa siten, että tekniikan tulee olla saatavissa käyttöön yleisesti ja sen sovellettavuus kullakin toimialalla tulee olla mahdollista kohtuullisilla kustannuksilla.

Ympäristönsuojelulain 4 §:ssä määritetään ympäristön pilaantumisen vaaraa aiheuttavan toiminnan periaatteet. Niiden mukaan haitalliset ympäristövaikutukset tulee ehkäistä ennalta tai jos haittavaikutuksia ei voida kokonaan estää, ne rajoitetaan mahdollisimman vähäisiksi. Tätä kutsutaan ennaltaehkäisyn ja haittojen minimoinnin periaatteeksi. Lisäksi ympäristön pilaantumista tulee ehkäistä toiminnan laadun huomioimalla huolellisuudella ja varovaisuudella ja huomioimalla myös todennäköisyys toiminnan aiheuttamalle pilaantumisen vaaralle sekä onnettomuusriski ja mahdollisuudet estää onnettomuudet ja rajoittaa niiden vaikutuksia. Periaatetta kutsutaan varovaisuus- ja huolellisuusperiaatteeksi.

Myös aiemmin mainittu parhaan käyttökelpoisen tekniikan periaate sisältyy 4 §:n yleisiin periaatteisiin. Ympäristön kannalta parhaan käytännön periaate merkitsee sitä, että ympäristön pilaantumisen ehkäisemiseksi noudatetaan aina tarkoituksenmukaista ja kustannustehokasta eri toimien yhdistelmää, kuten eri työmenetelmiä sekä raaka-aineiden ja polttoaineiden valintoja. Viidentenä periaatteena säännökseen sisältyy aiheuttamisperiaate, jonka mukaan toiminnan harjoittajalla on vastuu ympäristön pilaantumista aiheuttavan vaaran vaikutusten ennaltaehkäisystä sekä ympäristöhaittojen poistamisen ja rajoittamisen minimoimisesta.

Lain 4 §:n ympäristön pilaantumisen vaaraa aiheuttavien toiminnan periaatteiden määrittely on erittäin tärkeää ja ne luovat todellisen vastuun toiminnanharjoittajille. Periaatteet kattavat erilaiset ympäristöä pilaavat toimet ja niiden perusteella ne velvoittavat toimijat selviin toimenpiteisiin. Toiminnanharjoittajilta vaadittavat huomioitavat seikat ja toimenpiteet luovat selvän vastuun ja toimenpiteiden yksilöiminen myös helpottaa vastuunjakoa.

Ympäristönsuojelulain 5 §:ssä määritetään toiminnanharjoittajien yleiset velvollisuudet. Säännös edellyttää, että toiminnanharjoittajan on oltava selvillä toimintansa ympäristövaikutuksista, ympäristöriskeistä ja niistä mahdollisuuksista, joilla haitallisia vaikutuksia voidaan vähentää. Tällöin puhutaan selvilläolovelvollisuudesta. Jos toiminta sen sijaan aiheuttaa tai uhkaa aiheuttaa ympäristön välitöntä pilaantumista, on toiminnanharjoittajalla velvollisuus ryhtyä viipymättä kaikkiin tarpeellisiin toimenpiteisiin ehkäistäkseen pilaantumista tai jos pilaantumista on jo tapahtunut, rajoittamaan pilaantumista mahdollisimman vähiin. Tätä kutsutaan pilaantumisen torjuntavelvollisuudeksi. Lisäksi 5 §:n mukaan jätelaissa säädettyjä 2 luvun mukaisia yleisiä velvollisuuksia ja periaatteita tulee noudattaa toiminnassa, josta on ympäristön pilaantumisen vaaraa.

Ympäristönsuojelulain 6 §:ssä säädetään sijoituspaikan valinnasta. Sen mukaan ympäristön pilaantumista mahdollisesti aiheuttava toiminta tulee pääosin sijoittaa siten, että toiminta ei

aiheuta pilaantumista, sen vaaraa ja pilaantumista on mahdollista ehkäistä. Sijoituspaikassa tulee huomioida esimerkiksi toiminnan luonne ja pilaantumisen todennäköisyys.

Ympäristönsuojelulain 1 luvussa säädetään myös maaperän pilaamiskiellosta (7 §), pohjaveden pilaamiskiellosta (8 §) sekä merta koskevista erityisistä kielloista (9 §), joilla estetään ympäristön pilaantumista. Ympäristönsuojelulaissa säädetään lisäksi muun muassa sen 2 luvussa valtioneuvoston oikeudesta säätää asetuksella ympäristön pilaantumista estäviä tarpeellisia säännöksiä ja kunnanvaltuuston oikeudesta antaa ympäristönsuojelulain velvoitteiden täytämiseen panemiseksi tarvittavia paikallisiin olosuhteisiin soveltuvia määräyksiä eli niin sanottuja kunnan ympäristönsuojelumääräyksiä. Lain 3 luvussa säädetään ympäristönsuojelua valvovista viranomaisista ja niiden tehtävistä ja luvussa 4 ympäristölupaan liittyvistä vaatimuksista. Lain mukaan ympäristön pilaantumisen vaaraa aiheuttavalle toiminnalle on oltava ympäristölupa. Ympäristönsuojelulaissa säädetään lisäksi laajasti erilaisista muista ympäristön pilaantumisen ehkäisyn ja aiheuttamisen velvoitteista, kohteista ja toimijoista.

Ympäristönsuojelulailla pyritään ehkäisemään ympäristön pilaantumista sekä turvaamaan edellytykset terveelliselle, viihtyisälle, luonnontaloudellisesti kestäväälle ja monimuotoiselle ympäristölle. Laki sääntelee toiminnan vaikutuksia ympäristöön, mutta ympäristöä siinä ei erikseen määritellä. Vaikka ilman-, vesien- ja maaperänsuojelusta puhutaan pääosin erikseen, perustuu sääntely nykyisin myös Suomessa yhtenäiseen ympäristönsuojelun järjestelmään.⁹⁷

Ympäristönsuojelun ja esimerkiksi luonnonvarojen käytön sääntely on lisäksi usein entistä yksityiskohtaisempaa ja arkisempia asioita koskevaa.⁹⁸ Tähän vaikuttavat erityisesti ympäristöasioiden viimeisen vuosikymmenen aikana saama asema osana huomioon otettavia merkittäviä yhteiskunnallisia kysymyksiä, ilmastonmuutos ja muut huolestuttavat seikat, jotka käytännössä pakottavat tiukempaan ja yksityiskohtaisempaan sääntelyyn, sekä unionin tason sääntelyn vaikutus ympäristöä koskevaan kansalliseen sääntelyyn.

3.2.3 Muu yritystoimintaa säätelevä ympäristölainsäädäntö

Yritystoimintaa sääntelevää ympäristölainsäädäntöä on runsaasti myös muussa lainsäädännössä. Perustuslain ohella kuntalaki (365/1995) luo jokaiselle oikeuden terveelliseen ympäristöön, joka koskee myös yritystoimintaa, ja niiden lisäksi erityisesti ympäristönsuojelulaki ja luonnonsuojelulaki suojelevat ympäristöä sitä vahingoittavalta toiminnalta. Muussa ympäristöä koskevassa lainsäädännössä on sekä suoraan yritystoimintaa sääteleviä velvoitteita ja säännöksiä että epäsuorasti yritystoimintaan vaikuttavia määräyksiä, jotka koskevat esimerkiksi tietyn alan tai yritystoiminnan organisaatioita.

⁹⁷ Ekroos ym. 2010, 3-4.

⁹⁸ Karhu & Määttä 2010, 71.

Kuntalain 1.3 §:n mukaisesti kunnan tulee pyrkiä edistämään asukkaidensa hyvinvointia ja kestävä kehitystä alueellaan. Myös perustuslain 20 §:ssä säädetään ympäristövastuusta ja julkisen vallan velvollisuudesta turvata jokaiselle oikeus terveelliseen ympäristöön. Siten julkisen vallan velvollisuus ympäristövastuusta ja kestävä kehityksen edistämisestä näkyy lainsäädännössä vahvana ja yhtenä keskeisenä viranomaisten huomioon otettavana kokonaisuutena.

Kyseisten kuntalain ja perustuslain säännösten yhteys toisiinsa osoittaa myös sen, että kestävä kehityksen näkökulma ja yhteiskuntavastuu on haluttu ulottaa myös keskeisiin julkisen vallan toimintaa sääteleviin lakeihin. Tällöin viranomaisten tulee luoda mahdollisuus terveelliseen ympäristöön sekä kansalaisille että yrityksille. Vastuu ympäristöstä ei ole vain kansalaisten ja kuntalaisten tai yritysten asia, vaan erityisesti myös viranomaistoimintaan ulottuva velvollisuus.

Yritystoimintaan ja yritysten ympäristövastuuseen vaikuttavat lisäksi monet kuntien asettamat määräykset, jotka yritysten on huomioitava. Osa niistä on valtion asettamia määräyksiä kunnille, joista kunnat huolehtivat yritysten toiminnassa. Osa määräyksistä on kuntakohtaisia ja määräykset voivat myös vaihdella tasoltaan riippuen kunnasta. Tällaisia määräyksiä ovat muun muassa erilaiset kaavamääräykset, rakennusjärjestys, ympäristönsuojelumääräykset, järjestyssäännöt ja yritystoimintaa koskevat viranomaisluvut ja sopimukset.

Ympäristöä suojelevaa ja pienten sekä keskisuurten yritysten yritystoimintaan vaikuttavaa ympäristösäännöstöä on laajasti myös muussa kansallisessa lainsäädännössä. Näin ympäristövastuun pohja ja kestävä kehityksen näkökulma on huomioitu ympäristösäännöstössä vahvasti. Esimerkiksi jätelailla (646/2011) pyritään ehkäisemään jätteistä ja jätehuollosta aiheutuvaa haittaa ympäristöön ja terveyteen. Lailla myös pyritään vähentämään jätteiden määrää ja haitallisuutta sekä edistämään luonnonvarojen kestävä käyttöä.

Laki alueiden kehittämisestä ja rakennerahastotoiminnan hallinnoinnista (7/2014) pyrkii muun muassa sovittamaan yhteen kansallisen aluepolitiikan ja Euroopan unionin alue- ja rakennepolitiikan toteuttamista toimivaksi kokonaisuudeksi. Kyseisen järjestelmän avulla luodaan edellytykset aluelähtöiselle kestävä kehitystä tukevalle kasvulle ja uudistumiselle sekä hyvinvoinnille ja sosiaaliselle eheydelle. Maankäyttö- ja rakennuslaki (132/1999) puolestaan tukee alueiden käyttöä ja rakentamista niin, että sillä luodaan edellytykset hyvän elinympäristön luomiselle ja edistetään kestävä kehitystä ekologisesti, taloudellisesti ja sosiaalisesti sekä kulttuurisesti.

Myös kaivoslailla (621/2011) edistetään itse kaivostoiminnan lisäksi alueiden käyttöä ja malminetsintää yhteiskunnallisesti, taloudellisesti ja ekologisesti kestävien velvoitteiden kautta.

Maa-ainesten ottoa ympäristön kestävästä kehitystä tukevalla tavalla säädetään maa-aineslailla (555/1981). Erämaalaki (62/1991) suojaa erämaa-alueita ja luonnon monipuolista käyttöä ja kehittää sen edellytyksiä. Vesilailla (587/2011) edistetään, järjestetään ja sovitetaan yhteen vesivarojen ja vesiympäristön käyttöä yhteiskunnallisesti, taloudellisesti ja ekologisesti kestäväällä tavalla. Lailla ehkäistään ja vähennetään lisäksi vedestä ja vesiympäristön käytöstä syntyviä haittoja ja parannetaan vesivarojen ja vesiympäristön tilaa kokonaisuudessaan.

Kemikaalilailla (599/2013) puolestaan pyritään suojelemaan terveyttä ja ympäristöä kemikaalien aiheuttamilta vaaroilta ja haitoilta, ja laki myös vaikuttaa monien yritysten toimintaan. Maantielailla (503/2005) ylläpidetään liikkumis- ja kuljetustarpeiden vaatimia toimivia, turvallisia ja kestävästä kehitystä edistäviä maantieyhteyksiä liikennejärjestelmien osana ja turvataan tieratkaisuja koskevaa suunnittelua. Metsien ja metsätalouden taloudellista, ekologista ja sosiaalisesti kestävästä hoitoa ja käyttöä säännellään muun muassa metsälailla (1093/1996). Maatalouteen ja maatalousyrittäjyyteen liittyvää lainsäädäntöä on esimerkiksi laissa maatalouden rakennetuista (1476/2007), jonka tavoitteena on kehittää ja edistää maatalouden kilpailukykyä ja toimintaedellytyksiä parantamalla maatalouden tehokkuutta ja laatua kestävästä kehityksen periaatteiden mukaisesti.

Muinaismuistolilla (295/1963) suojellaan muun muassa kiinteitä muinaisjäännöksiä ja irtaimia muinaisesineitä esimerkiksi erilaisissa yritystoiminnan hankkeissa. Vastaavasti laki rakennusperinnön suojelemista (498/2010) turvaa rakennettua kulttuuriympäristöä muun muassa sitä uhkaavalta toiminnalta.

4 Yhteiskuntavastuu ympäristönäkökulmasta

4.1 Ympäristövastuun sisältö

Vastuullisen liiketoiminnan lähtökohta on yrityksen muut yhteiskunnalliset tehtävät ja velvoitteet kuin puhdas omistajien voiton maksimointi. Vastuullinen liiketoiminta käsittääkin ympäristön sekä sosiaalisten ja taloudellisten tekijöiden kehittämistä ja johtamista tasapainoisesti yrityksessä yhdessä sidosryhmien kanssa. Yritys on ainakin osaksi vastuullinen toimista, joita sen alihankkijat ja yhteistyökumppanit tekevät. Vastuullisuuden ulottuvuuksilla on tiivis yhteys toisiinsa. Yrityksen vastuullinen, johdonmukainen ja pitkäjänteinen johtaminen tukee liiketoimintaa kattavasti. Oikeat painopisteet ja toteuttamistavat on yrityksen kuitenkin määriteltävä itse. Vastuullinen liiketoiminta merkitsee aktiivista kestävästä kehityksen toteuttamisesta. Perusta muodostuu taloudellisten, sosiaalisten ja ympäristönäkökohtien yhdistämisestä, vaikka yrityksen toimintaympäristö ja toiminnan luonne vaikuttaakin määrittelyyn. Vastuullisuuden avulla yrityksen ydinliiketoiminta voi täydentyä parhaimmin. Myönteinen panos yh-

teiskuntaan kasvaa ja kielteiset vaikutukset ihmisiin ja ympäristöön vähenevät. Vastuullisuutta on lakisääteisen vastuun ylittävä toiminta, jota yritys tekee vapaaehtoisesti.⁹⁹

Yhteiskunta- ja ympäristövastuusta on tullut laajasti monia eri ryhmiä yhdistävä tekijä. Tulokset ja näkemykset vaihtelevat sen alueella tosin suuresti laajasta koko maapalloa syleilevästä ajatustavasta toimiala- ja yrityskohtaisiin sääntöihin, joita valvotaan ja joiden vaikutusta mitataan. Kokonaisuudessaan voidaan kuitenkin puhua asiasta laajasti yhteiskuntaa yhdistävänä ilmiönä.¹⁰⁰

Yrityksen ympäristövastuu voidaan jakaa välittömään ja välilliseen vastuuseen. Välittömällä vastuulla tarkoitetaan yrityksen itse aiheuttamien välittömien ympäristöä koskevien ongelmien ja riskien hallintaa ja myös luonnonvarojen kestävää käyttöä. Yritystoiminta tulee suunnitella ja toteuttaa siten, että raaka-aineiden ja energian käyttö on tarkoituksenmukaista ja jätteiden sekä päästöjen määrä pyritään minimoimaan. Tavoitteiden tulee koskea toimintaketjua kauttaaltaan raaka-aineiden hankinnasta tuotantoon, tuotekehitykseen, suunnitteluun, kuljetuksiin, tuotteiden kulutukseen, kierrätykseen ja jätehuoltoon. Välillinen ympäristövastuu on puolestaan aikaisempaa tärkeämpää, koska yritykset ulkoistavat yhä enemmän toimintojaan. Yritysten tulisi määrittää, millaisia ympäristönsuojelutoimia ne edellyttävät yhteistyökumppaneidensa tekemän. Vastuut voidaan määrittää elinkaariajattelun avulla, jolloin voidaan huomioida kaikki välittömät ja välilliset yrityksen ympäristövaikutukset. Nykyisin yhä useampi yritys kantaa myös välillistä vastuuta toiminnastaan.¹⁰¹

Yhteiskuntavastuuseen ja ympäristövastuuseen verrattuna yritystoiminnan puhdas perusidea on täysin toisenlainen. Yritysten perinteinen toiminnan tarkoitus on tuottaa voittoa, menestyä taloudellisesti ja kasvattaa yritystoimintaa. Suomessa osakeyhtiölain (624/2006) 5 §:n mukaan yhtiön toiminnan tarkoitus voidaankin tiivistää voiton tuottamiseksi osakkeenomistajille, ellei yhtiöjärjestys määrää toisin. Erityisesti suurimmilla julkisilla osakeyhtiöillä on merkittäviä paineita tuottaa mahdollisimman suurta voittoa yritystoiminnassa, mutta toisaalta ottaa huomioon samalla yhteiskuntavastuun ekologiset ja sosiaaliset näkökohdat.

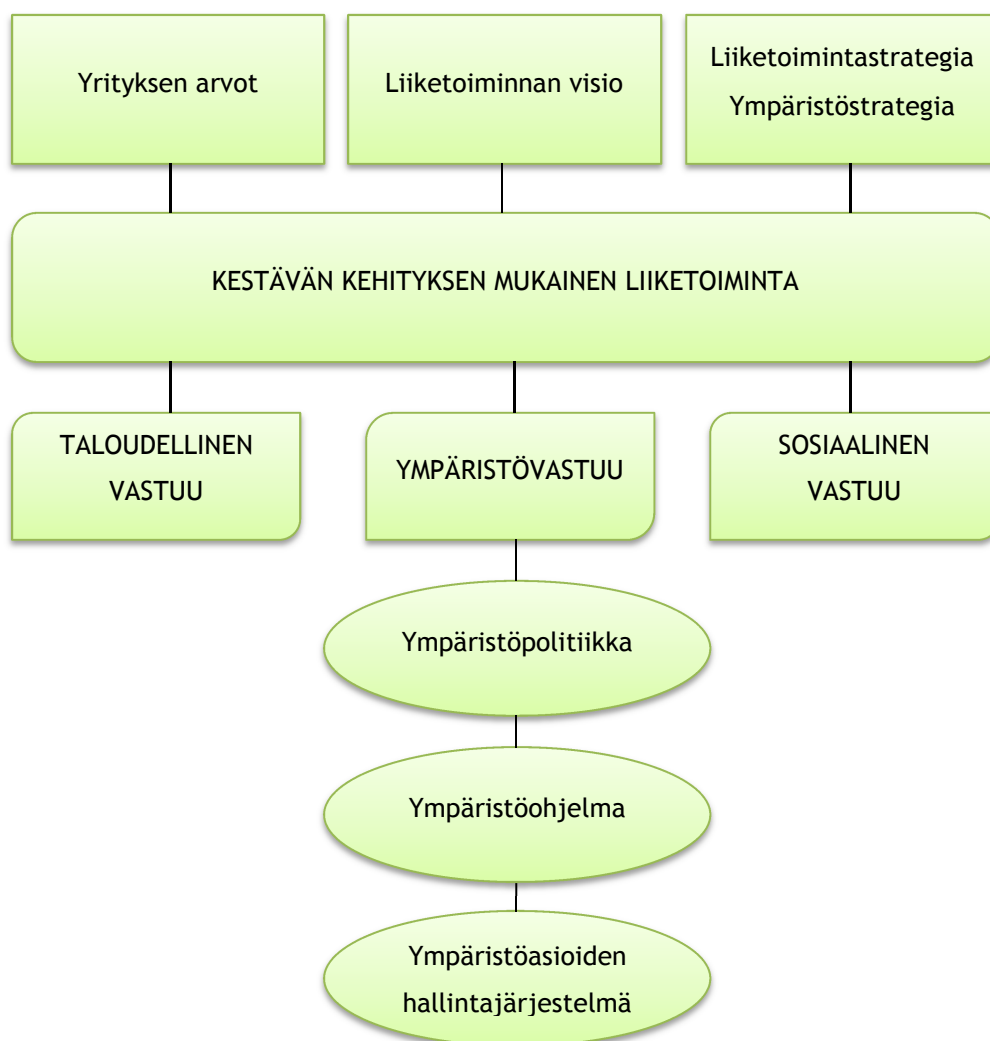
Yrityksen kestävä kehityksen mukainen yritystoiminta linjataan yrityksen arvoissa ja visiossa sekä valitussa liiketoimintastrategiassa. Kun kestävä kehitys huomioidaan yrityksen toimintalinjauksissa, ympäristövastuun määrittely ja erityisesti sen toteuttaminen ovat vankalla perustalla. Liiketoimintastrategiassa määritetään ympäristövastuun perusteet yrityksen ydinliiketoiminnassa ja suhteessa eri sidosryhmiin. Liiketoimintastrategiassa voi lisäksi olla erillinen ympäristöstrategia. Ympäristöpolitiikka, ympäristöasioiden tavoitteet ja hallinta rakentuvat

⁹⁹ Viitala & Jylhä 2013, 348-350.

¹⁰⁰ Juholin 2004, 63.

¹⁰¹ Rohweder 2004, 99-101.

yrityksen ympäristövastuun määritelmän mukaan. Kuviossa 1 esitetään ympäristövastuun ja vastuullisen liiketoiminnan yhteys yrityksessä.¹⁰² Kuvion mukainen liiketoiminta soveltuu erinomaisesti myös pk-yrityksiin ja niiden ympäristövastuuseen, mutta pk-yrityksissä liiketoimintastrategiaa ei ole aina määritelty yhtä kattavasti, vaikka siitä olisi hyötyä.

Kuvio 1. Kestävän kehityksen mukainen liiketoiminta

Kestävän kehityksen mukaisessa vastuullisessa liiketoiminnassa ja yrityksen ympäristövastuun määrittelyssä joudutaan tekemään monia erilaisia päätöksiä ja ratkaisuja. Miten esimerkiksi huomioidaan useiden eri sidosryhmien vaatimukset ja toimintatavat, miten yritysverkoston vastuiden rajat määritetään, miten toimitaan tarvittaessa ulkomailla ja millainen viestintästrategia valitaan. Lähtökohtaisesti kestävän kehityksen mukainen liiketoiminta linjataan

¹⁰² Pohjola 2003, 41.

osaksi yrityksen strategiaa. Kun ympäristöasiat ja ympäristövastuu on huomioitu ja linjattu osaksi yrityksen toimintaa jo strategian tasolla, on niiden huomiointi operatiivisella tasolla selvästi vankemmalla perustalla. Strategiatyöstä ympäristönäkökulma puuttuu kuitenkin usein. Myös ympäristöasioiden osaajia tulisi olla yrityksissä läpi koko toimintaketjun. Lisäksi ympäristöasioiden on oltava kiinteä osa strategista johtamista, päätöksentekoa ja operatiivista toimintaa, jotta ne olisivat käytännössä osa todellista toimintaa, ja henkilöstö saadaan myös sitoutumaan ympäristöasioiden jatkuvaan parantamiseen. Yksilöllä tuleekin olla aina riittävät tiedot ja taidot organisaation ympäristöasioista, jotta hän sitoutuu kehittämiseen.¹⁰³

Kun yritys haluaa sitoutua toimimaan kestävän kehityksen periaatteiden mukaisesti, sen tulee tuntee vastuu sekä sosiaalisista, taloudellisista että ympäristöön liittyvistä asioista. Yrityksen pitää myös tarkastella ratkaisuja jo tällä hetkellä siitä näkökulmasta, miten kestäviä ne ovat tulevaisuudessa ja pitkällä aikavälillä.¹⁰⁴

4.2 Ympäristövastuu tulevaisuudessa

Kuluttamiseen tyypillisesti tottunut länsimainen yhteiskunta tarvitsee yhteiskuntavastuuta. Kehitystä ovat muovanneet sekä 1980-luvulla vallinnut talouden noususuhdanne, jolloin yksilöllisyys ja omien etujen tavoittelu korostuivat, ja nousun jälkeinen taantuma, jossa yksilöt pyrkivät selviytymään itsenäisesti. Yksilöllisyyden ajan jälkeen alkoi korostua kollektivismi. Yhteiskuntavastuuseen kuuluukin yhteisöllisyys, tarve toimia vastuullisesti yritystoiminnassa, organisaationa ja kansalaisena sekä tarve tehdä yhteiskunnan hyväksi vähimmäistasoa enemmän. Yhteiskuntavastuu antaa erityisesti henkisiä palkkioita, mutta siihen liittyvät usein myös taloudelliset voitot.¹⁰⁵

Jos kestävä kehitys todetaan ympäristöoikeuden ylimmäksi tavoitteeksi maailmanlaajuisesti, oikeudellinen maailmankuva muuttuu aiempaan verrattuna siten, että ihmisen olemassaolon rajat ekologisesti ja suhteessa vastuuseen tulevista sukupolvista tunnustetaan. Tämä aiheuttaa merkittäviä muutoksia sekä oikeudelliseen päätöksentekoon että sääntelyyn.¹⁰⁶

Yhteiskuntavastuu merkitsee laajaa vastuuta. Vastuu on laajempi kuin EU:n ja Suomen lainsäädäntö edellyttävät. Tilannetta voidaan verrata teollisen toiminnan alkuvaiheeseen 1800-luvulla, kun yritysten omistajat kehittivät työntekijöidensä elinoloja ja -tasoa. Toimet korvautuivat yhtiölle parannuksina tulopuolella. Nyt yhteiskuntavastuusta palkitsevat ostokykiset kuluttajat.¹⁰⁷

¹⁰³ Pohjola 2003, 41-42.

¹⁰⁴ Rohweder 2004, 16.

¹⁰⁵ Järvinen 2004a, 5-6.

¹⁰⁶ Kuusiniemi 2013a, 186.

¹⁰⁷ Pulliainen 2008, 107.

Ympäristövastuun merkitys kasvaa jatkuvasti. Tulevaisuudessa ympäristöasiat on huomioitava yhä tarkemmin ja ympäristönsuojelusta tulee entistä yleisempää ja kattavampaa. Yritykset saavat ympäristövastuun avulla kustannussäästöjä ja arvostusta sidosryhmiltä, mikä käytännössä pakottaa ne kilpailemaan vastuukysymysten huomioimisesta. Ympäristövastuukysymykseen on lisäksi painetta lainsäädäntöpuolelta, jolloin säännöstöä ei ainakaan lievennetä.

Todennäköisesti lähitulevaisuudessa pk-yritykset seuraavat edelläkävijöitä ja suurempia yrityksiä. Tämän ansiosta esimerkiksi ympäristöasiat kytketään osaksi johtamista ja yritykset myös pyrkivät tunnistamaan ympäristövaikutuksensa ja vaikuttamaan niihin. Kun ympäristöasioiden huomiointi on kattavaa, se helpottaa samalla lainsäädännön ja asiakkaiden vaatimusten täyttämistä. Suurimmat pk-yritykset tulevat keskittymään ympäristöasioiden hoitoon järjestelmällisesti ja kokonaisvaltaisesti, kun pienet panostavat lähinnä ympäristövaikutusten tunnistamiseen ja hallintaan. Tähän asti ympäristöasioita on usein käsitelty yrityksissä yksittäisten ongelmien kautta, kun samalla on unohdettu ympäristövaikutusten laajempi merkitys ja tuotteen tai palvelun koko elinkaaren tarkastelu. Suurena ongelmana ympäristöasioiden kehittämisessä on esiintynyt myös pk-yritysten matala ympäristötietoisuuden taso. Yrityksissä on vaikea hahmottaa jopa sitä, millaisia ympäristönäkökohtia yritysten toimintaan liittyy. Yrityskohtaisesti samankin toimialan ja kokoluokan sisällä ympäristöasioiden kehittämisessä ja ympäristövastuun tasossa voi olla huomattavia eroja. Ympäristövastuun kehittämisessä on siten paljon tehtävää myös tulevaisuudessa.¹⁰⁸

5 PK-yritykset ja niiden ympäristövastuu

5.1 PK-yritykset Euroopan unionin alueella

Euroopan unionin alueella on noin 23 miljoonaa pk-yritystä, jotka luovat 75 miljoonalle henkilölle työpaikan. Pk-yritysten merkitys on suuri, sillä niiden osuus kaikista yrityksistä on 99 prosenttia. Pk-yritykset ovatkin avainasemassa eurooppalaisen teollisuuden, työllisyyden, yrittäjyyden, yhteiskunnallisen vaikuttavuuden ja kestävä kehityksen toteuttamisessa ja edistämisessä. Pk-yritykset ja niiden toimialat ovat kuitenkin luonteeltaan toisistaan poikkeavia, ja osa niistä tavoittelee esimerkiksi nopeaa kasvua ja kansainvälisiä markkinoita, toiset taas ovat perheyrityksiä, jotka toimivat ainoastaan paikallisilla ja alueellisilla markkinoilla.¹⁰⁹

Euroopan unionin komissio on hyväksynyt määritelmän pienistä ja keskisuurista yrityksistä eli pk-yrityksistä (komission suositus 2003/361/EY). Keskisuurella yrityksellä tarkoitetaan organisaatiota, jonka palveluksessa on työntekijöitä vähemmän kuin 250, vuosiliikevaihto jää enintään 50 miljoonaan euroon tai taseen loppusumma 43 miljoonaan euroon. Pk-yritys kuuluu

¹⁰⁸ Mäntylä & Syrjä & Vainio & Vehkala & Wuori 2001, 28-31.

¹⁰⁹ KOM(2005) 551 lopullinen, 3-4.

pienien yritysten luokkaan, jos sen palveluksessa on alle 50 työntekijää ja sen vuosiliikevaihto tai taseen loppusumma on korkeintaan 10 miljoonaa euroa. Yrityksiksi luetaan oikeudellisesta muodostaan riippumatta kaikki taloudellista toimintaa harjoittavat yksiköt.¹¹⁰

Edellä mainittujen edellytysten ohella yrityksen on täytettävä määritelmä riippumattomuudesta. Sen avulla mitataan yritysten riippumattomuutta, siis sellaisia yritysten osakkuuksia, joihin sisältyy määräysvaltaa tai sidossuhteita muihin yrityksiin. Jokaisen kriteerin eli henkilömäärän, liikevaihdon tai taseen loppusumman ja riippumattomuuden tulee olla voimassa samanaikaisesti. Säännöksillä taataan pk-yritysten tukitoimien ja EU:n yritystukiohjelmien hyödyt vain niille yrityksille, jotka ovat ominaisuuksiltaan todellisia pk-yrityksiä vailla suuremman ryhmittymän tukitoimia.¹¹¹

Euroopan komissio on linjannut tiedonannossaan vuonna 2007 ympäristölainsäädännön noudattamisesta pieniä ja keskisuuria yrityksiä tukevassa ohjelmassaan. Sen mukaan pk-yritykset ovat keskeisiä Euroopan talouden kehittämisessä kohti kestävämpiä tuotanto- ja kulutusmalleja. Ongelmana on eri aloilla toimivien yritysten kokonaisvaikutus, eivät juurikaan yksittäiset yritykset. Tosin yksittäisellä yrityksellä saattaa olla erittäin merkittäviä paikallisvaikutuksia ympäristöön ja yhteisöön. Pk-yritysten on esimerkiksi vaikea noudattaa ympäristölainsäädäntöä, eikä ympäristövaikutuksia aina täysin tunneta. Yrityksissä ei ole muun muassa toteutettu usein mitään ympäristövaikutusten lieventämistoimenpiteitä, eikä niillä ole juurikaan ympäristöasioiden hallintajärjestelmiä käytössä. Pk-yritykset ovat usein osa suurempien yritysten toimitusketjua, ja suuryritysten tulisikin tukea pk-yrityksiä lainsäädännön noudattamisessa. Huolimatta siitä, että ympäristövastuun taso on vielä pk-yrityksissä usein melko huonoa, tuottavat yrityksissä tehdyt käytännön parannukset pääasiassa hyvin nopeasti selvää hyötyä.¹¹² EU-komissio on ehdottanut lisäksi lainmuutosta, jonka vuoksi ainakin suuryritysten yhteiskuntavastuurauslause saattaa tulla pakolliseksi toimeksi, jos ehdotus hyväksytään.¹¹³

Yrittäjiä on Suomessa noin 261 000. Näin ollen joka kymmenes suomalainen työikäinen on joko itsenäinen ammatinharjoittaja, yksinyrittäjä tai työnantaja. Yrittäjyydestä syntyvät suorat ja välilliset vaikutukset työllisyyden, hyvinvoinnin ja kansantalouden menestyksessä ovat merkittäviä. Yrityskanta on Suomessa pienyritysvaltaista. Noin 86 prosenttia yrityksistä työllistää alle viisi henkilöä. Suuryrityksiä, jotka työllistävät vähintään 250 henkilöä, on ainoastaan 0,2 prosenttia yrityksistä. Viimeisten vuosien aikana uudet työpaikat ovatkin syntyneet lähes pelkästään pk-yrityksiin.¹¹⁴ Pk-yritysten merkitys on siten sekä kansantaloudelle, työllisyydelle että ympäristölle kokonaisuudessaan erittäin suuri.

¹¹⁰ EUVL L 124, 20.5.2003, 39.

¹¹¹ Elinkeinoelämän keskusliitto 2013.

¹¹² KOM(2007) 379 lopullinen, 3.

¹¹³ Yle uutiset 2013.

¹¹⁴ Elinkeinoelämän keskusliitto 2014.

5.2 Ympäristövastuullisen yritystoiminnan merkitys

Kuluttajien valinnoilla on suuri merkitys ympäristölle, mutta julkinen sektori ja yritykset voivat vaikuttaa asioihin nopeammin ja tehokkaammin. Mitä yritykset tuottavat, miten ne tuottavat ja miten julkisen sektori kannustaa, ohjaa tai velvoittaa yrityksiä toimimaan, määrittävät sen, miten tehokkaasti yritykset vähentävät päästöjä ja miten tarvittavia hyödykkeitä ja palveluita pystytään tuottamaan jatkuvasti kasvavan sekä vaurastuvan väestön tarpeisiin. Väestömäärän kasvusta huolimatta luonnonvarojen määrä ei kasva. Siksi kaikkien, yritykset mukaan lukien, on tehostettava toimintatapojaan. Suuriin kysymyksiin, kuten väestömäärän kasvuun, elintason nousuun ja resurssien riittävyyteen, vastataan päivittäin pienin päätöksin niin yrityksissä, julkisella sektorilla kuin yksityisten kuluttajien keskuudessa.¹¹⁵

Yhteiskuntavastuun voidaan nähdä yleisesti tarkoittavan osallistumista hyvinvoinnin tuottamiseen yhteiskunnassa ja vastuuta ympäristöstä sekä sidosryhmistä. Aktiivisen yhteiskuntavastuun avulla yritys toteuttaa kestävästä kehitystä organisaatiossaan. Yrityksen vastuita tuleekin tarkastella taloudellisten näkökulmien ohella myös muista lähtökohdista, sillä yritys on samalla oikeudellisesti, poliittisesti, sosiaalisesti ja taloudellisesti toimiva instituutio.¹¹⁶

Ympäristökysymykset nousevat tuskin koskaan tärkeimmäksi yritystoiminnan arvoksi, vaikka ympäristöarvojen sovittamista muiden keskeisten arvojen kanssa pidetään merkittävänä päämääränä.¹¹⁷ Ympäristöarvot nähdään periaatteellisesti tärkeinä, mutta käytännön toiminnassa niiden merkitys vähenee yleensä selvästi. Periaatteellisen tason arvot ja niissä tapahtuvat muutokset voidaan kuitenkin nähdä edellytyksenä ympäristöasioiden kehittämiseksi ja edistämiseksi organisaatiossa laajemmin.¹¹⁸

Monille yrityksille vastuullisuus on keskeinen kilpailutekijä ja vastuullisuuden sekä kilpailustrategian yhdistäminen onkin yleisempää, vaikka pääosin siinä ei ollakaan vielä erityisen pitkällä.¹¹⁹ Vastuullinen toimintatapa tulisi nähdä pk-yrityksissä aina tekijänä, joka edistää yritystoimintaa ja osoittaa asiakkaille ja muille sidosryhmille toiminnan olevan laadukasta. Ympäristöasioiden huomiointiin kuuluvat toimenpiteet, joilla yrityksessä vähennetään ympäristövaikutuksia. Motiivi ympäristöasioiden huomiointiin löytyy esimerkiksi ekologisesta vastuusta, kilpailukyvyn parantamisesta tai toiminnan legitimoinnista. Ekologisen vastuun huomiointi näkyy yrityksessä sosiaalisten velvollisuuksien ja arvojen tunnustamisena, joihin myös

¹¹⁵ Antila 2010, 7-8.

¹¹⁶ Järvinen 2004b, 140.

¹¹⁷ Pihkola 2006, 31.

¹¹⁸ Pihkola 2006, 49.

¹¹⁹ Viitala & Jylhä 2013, 357.

ympäristö kuuluu. Lainsäädännön ja sen noudattamisen voidaan katsoa kuitenkin olevan motiiveista selvästi tehokkaimman ja voimakkaimman.¹²⁰

Pk-yritysten ympäristötoiminta on kehittynyt vähitellen, ja yrityksissä on jouduttu pohtimaan ympäristötoiminnan merkitystä, motiiveja ja tavoitteita. Yrityksissä on myös alettu huomioida proaktiivisen toiminnan mahdollisuuksia, ja toiminta onkin muuttumassa enemmän jälkiä korjailevasta tavasta ennakkoivaan toimintatapaan.¹²¹ Ennakoivan toimintatavan avulla saadaan myös suurimmat hyödyt yritystoimintaan. Usein proaktiiviset yritykset saavat ympäristömyötäisestä toiminnasta eniten kilpailuetua.

Sidosryhmät kuuluvat yrityksen yhteiskuntavastuun ytimeen. Sidosryhmät ja niiden kanssa käyminen yrityksen kanssa määrittelevät osaltaan sen, millaisena yrityksen yhteiskuntavastuu näyttäytyy. Sidosryhmät tulisi ottaa huomioon yhteiskuntavastuun kehittämisessä sen kaikissa vaiheissa, jotta yrityksen lähestymistapa vastaisi todellista tilannetta mahdollisimman tarkasti.¹²² Sidosryhmät, kuten asiakkaat, rahoittajat, yhteistyökumppanit ja alihankkijat, ovat usein pk-yrityksen ympäristövastuun moottori. Sidosryhmien vaatimusten ja tarpeiden mukaan pk-yritysten on kehitettävä ympäristömyötäistä toimintaansa. Yritykset toimivat pääosin ympäristövastuullisesti juuri sen vuoksi, että ne saavat siitä itse taloudellista etua tai muuta kustannushyötyä.

Luonto on periaatteessa yksi yrityksen sidosryhmistä, mutta sillä ei ole omaa ääntä, kuten muilla yrityksen sidosryhmillä on. Ongelma onkin merkittävä, kun luonnonympäristön näkökulmaa pyritään liittämään yrityksen ja yhteiskunnan päätöksentekoon.¹²³ On oleellista, millainen äänenpaino luonnolle annetaan.

Yritysten johto on harvoin avoimesti ympäristömyötäistä. Toisaalta, vaikka yrityksen ympäristötoiminta olisi edistynyt ja avointa, eivät työntekijät lainkaan aina koe ympäristökysymyksiä itselleen merkittävinä. Vihertymistä voi kuitenkin tapahtua ilman suurempia eettisiä sitoumuksia ja arvopohjaista päätöksentekoa. Voimakkaiden sidosryhmien aikaansaama painostus onkin usein tehokkain kannustin huomioida ympäristöasioita.¹²⁴

Edelläkävijäyritysten liiketoimintamalleissa kestäväällä kehityksellä on merkittävä osa yrityksen kannattavuudessa ja kilpailukyvyssä. Edelläkävijäyritykset näkevät yhteiskunnallisen hyödyn lisäksi kiinteänä osana liiketoiminnan kustannus-hyöty-suhteessa. On hyvin todennäköistä, että tulevaisuudessa yritysten ja valtioiden kilpailukyvyn määrää niiden osaaminen kestävä

¹²⁰ Pihkola 2006, 35-36.

¹²¹ Pihkola 2006, 37.

¹²² Talvio & Välimaa 2004, 82.

¹²³ Kallio 2004, 111.

¹²⁴ Pihkola 2004, 174.

kehityksen alalla, ja myös niiden jatkuva kehittäminen tämän osaamisen alueella. Kestävä kehitys on yleistymässä ja kymmenen vuoden sisällä se on jopa täysin tavallinen tapa toimia. Kestävästä ratkaisusta tulee niin sanotusti normaaleja, kun ne aiemmin olivat vaihtoehtoisia ja osaltaan ideologisiakin toimintamalleja. Tällä hetkellä toimintatapojen arviointi perustuu siihen, tukevatko ne kestävä kehitystä vai eivät. Edelläkävijäyritykset näyttävät kuitenkin muille suuntaa, sillä yritysten suhtautuminen kestäväan kehitykseen ja liiketoiminnan vastuullisuuteen vaihtelee hyvin paljon. Moni suomalainen pk-yritys näkee ympäristömyötäiset toimet edelleen hankaliksi ja suhtautuu niihin sen mukaan kuluina. Joidenkin näkemyksen mukaan ympäristövastuullisuus taas kasvattaa tulosta. Kilpailuetua kestävästä kehityksestä rakentavien yritysten määrä on kuitenkin selvästi kasvussa.¹²⁵

6 Lainsäädännön ja vapaaehtoisuuden ohjaavuus ympäristövastuuseen

Ympäristölainsäädännön noudattamista valvovat valvontaviranomaiset, jotka vastaavat myös ympäristönsuojelun lupa- ja valvontajärjestelmän ylläpidosta ja laillisuusvalvonnasta. Laillisuusvalvontaan sisältyvät valvontatoimet, joita viranomaiset noudattavat tilanteissa, joissa on toimittu säädösten tai päätösten vastaisesti. Myös muut valvontaviranomaisen tehtävät tukevat laillisuusvalvontaa laajasti katsottuna. Ympäristölainsäädännön rikkomisen seurauksena ympäristö voi pilaantua suoraan tai välillisesti. Ympäristön pilaantuminen voi vaikuttaa muun muassa maaperään, pinta- tai pohjaveteen, ilmaan, kasvillisuuteen, eliöihin, luonnon monimuotoisuuteen, ilmastoon tai eri ympäristötekijöiden vuorovaikutussuhteisiin. Rikkomukset voivat lisäksi haitata ihmisten terveyttä, elinoloja tai vaikuttaa viihtyisyyteen, yhdyskuntarakenteeseen tai vaikeuttaa luonnonvarojen käyttöä. Rikkomuksen seurauksena ei ole aina konkreettinen, ja rikkomuksesta on yleensä vaaraa ympäristölle. Ympäristölainsäädäntöä voidaan rikkoa tahallisesti tai huolimattomuuden vuoksi, ja rikkomuksen seurauksena voi syntyä lainvastaisen teon tai laiminlyönnin takia.¹²⁶

Lainsäädännöllä ja sen tehokkuudella on suora vaikutus ympäristöasioihin. Lakeja alemman-tasoisien sääntelyn laadun arvioidaankin parantuneen viime vuosien aikana. Sääntely eri aloilla on kuitenkin kehittynyt eri tavoin. Erilaisista järjestelmistä huolimatta on luotu myös huonolaatuisia säädöksiä. Esimerkiksi ympäristönsuojelun alalla on todettu, että kustannusvaikutusten analysointi tuo merkittäviä säästöjä säädösten toteuttamiskustannuksiin.¹²⁷

Hallituksen esityksissä on puolestaan muodostunut 1970-luvulta lähtien vakiintunut tapa säädösten vaikutusten jäsentämiseen. Jäsentely nivoutuu erityisesti säädösten vaikutusten ennakointiin. Nykyisten ohjeiden mukaan yleisperusteluiden tulee sisältää esityksestä aiheutuvien

¹²⁵ Bärlund & Perko 2013, 43.

¹²⁶ Pennanen 2006, 9.

¹²⁷ Tala 2001, 364.

vaikutusten ohella myös tavoitteet, joihin esityksellä pyritään. Esityksessä erotetaan taloudellisten sekä organisaatio- ja henkilövaikutusten ohella vaikutukset ympäristöön ja eri kansalaisryhmien asemaan. Ympäristövaikutusten arvioinnin tulee sisältää esimerkiksi ympäristöön kohdistuvat kokonaisvaikutukset ja ympäristöpoliittisten suunnitelmien ja tavoiteohjelmien huomiointi. Haitallisia ympäristövaikutuksia koskevissa perusteluissa on esitettävä, miten haittoja ehkäistään ja vähennetään.¹²⁸ Säädosvalmistelun ohjeistossa edellytetäänkin, että ehdotusten taloudelliset sekä ympäristö- ja yritysvaikutukset on selvitetty kattavasti.¹²⁹

Ympäristönkäytön ohjauskeinot ovat välineitä, joilla ympäristön tilatavoitteet pyritään saavuttamaan. Ohjauskeinojen avulla vaikutetaan inhimillisen käyttäytymisen eri muotoihin ja tapoihin eri tasoilla. Käyttäytymiseen vaikutetaan pääsääntöisesti kolmella tavalla: moraalisesti, taloudellisesti ja oikeudellisesti.¹³⁰

Kannustintyyppiset taloudelliset ohjauskeinot ovat tyypillisiä ja laajasti käytettyjä eri maiden ympäristönsuojelulainsäädännössä. Suomessa kannustintyyppiset ohjauskeinot ovat olleet pääosin erilaisia ympäristöveroja ja ympäristötukia, jotka ovat kannustaneet ympäristön tilaa parantaviin laiteinvestointeihin.¹³¹

Erilaiset ympäristöohjauksen muodot voidaan jakaa sitovuuden asteen ja vapaaehtoisuuden mukaan. Ohjaus voi olla ensinnäkin hallinnollisiin määräyksiin ja lupamenettelyyn perustuvaa ohjausta. Toiseksi vapaaehtoiset sopimukset voivat olla juridisesti sitovia ja osa yhteisöläinsäädäntöä. Lisäksi on kolmannen osapuolen sertifioimia järjestelmiä ja menettelyitä, muun muassa EMAS-järjestelmä ja ISO-standardit, teollisuuden järjestöjen ja yritysten luomia yksipuolisia julkisia julistuksia ja sitoumuksia, joita julkisuus kontrolloi, sekä viranomaisten suorittamaa tiedollista ohjausta.¹³² Sertifiointijärjestelmät, kuten ympäristöjärjestelmä ISO 14001 ja EMAS sekä työterveys- ja työturvallisuusjohtamisen järjestelmä OHSAS 18001, tukevat vastuullista toimintaa ja tuovat toiminnan osaltaan näkyväksi.

Yritykset soveltavat ympäristöasioissa perinteisesti vapaaehtoisuuteen perustuvia järjestelmiä, jotka tukevat lisäksi ympäristöarvojen käytännön toteutumista.¹³³ ISO 14001 -standardin mukainen järjestelmä asettaa organisaatiolle ympäristöpäämäärät ja -tavoitteet havaittujen ympäristönäkökohtien pohjalta. Tällä on selvä yhteys yhteiskuntavastuutavoitteiden asettamiseen. Tavoitteita ja niiden saavuttamista seurataan vuosittaisissa johdon katselmuksissa, mikä tekee niistä aikaan sidottuja. ISO-järjestelmillä pyritään lisäksi jatkuvaan parantamiseen ja tavoitteiden tiukentamiseen. Tärkeää on myös järjestelmien mukainen vastuuttaminen ja vas-

¹²⁸ Tala 2001, 57.

¹²⁹ Tala 2001, 103.

¹³⁰ Ekroos ym. 2010, 29.

¹³¹ Tala 1999, 94.

¹³² Sairinen & Teittinen 2000, 9.

¹³³ Liukas 2007, 185.

tuohenkilöiden määrittely. Osaltaan yksilöiden osaaminen tulee avainasemaan toimintaa parannettaessa. Myös alihankkijoiden toiminta sekä toisaalta sidosryhmien yhteydenottojen dokumentointi ja käsittely on huomioitava osana yhteiskuntavastuuta. Myös olennaisimpia ympäristövaikutuksia on tärkeää seurata mittareilla, jotta tuloksia voidaan tarkastella. ISO-standardien mukaiset johtamisjärjestelmät on myös tarkastettava ja auditoitava sekä ulkoisesti että sisäisesti. Lisäksi raporttimalla asioista sekä omalle henkilöstölle että ulkoisille sidosryhmille, voidaan saada aikaan suuria hyötyjä. ISO-standardi ei tätä vaadi, mutta EMAS-asetuksen mukaiset ympäristöjärjestelmät sitä edellyttävät.¹³⁴

Kansainvälinen ISO 26000 -standardi on nimetty niin sanotuksi yhteiskuntavastuuoppaaksi. Se pyrkii kiteyttämään parhaimmat olemassa olevat ohjeet ja käytännöt siitä, miten tärkeimmät periaatteet saadaan muutettua käytännön toiminnaksi. Sen avulla pyritään lisäksi esimerkiksi tunnistamaan sidosryhmiä ja osallistamaan niitä. Standardi on käyttökelpoinen julkisella ja yksityisellä sektorilla ympäri maailman. Oppaan ydinaiheisiin kuuluvat muun muassa työelämän käytännöt, ympäristö, oikeudenmukaiset toimintatavat, yhteisön toimintaan osallistuminen ja sen kehittäminen. ISO 26000 antaa suuntaa-antavia ohjeita eli se ei sisällä täsmällisiä vaatimuksia. Siten yrityksillä ei ole mahdollisuutta osoittaa toimintansa standardin vaatimusten mukaisuutta eli ne eivät voi hakea tätä kautta sertifiointia. Kehittäessään omaa yhteiskuntavastuun hallintaansa tällä tavalla ja käsitellessään oppaan ohjeistusta, yritykset kuitenkin hyötyvät menettelystä.¹³⁵

Vastuullisuus voidaan nähdä myös syy-seuraus-tyyppisesti. Kun joku toimii väärin, hän myös vastaa siitä. Osa vastuullisuutta on myös raportointi, joka kertoo mitä on tehty ja miten on toimittu. Yritysten vastuu ulottuu omistajiensa ohella muihin sidosryhmiin ja yhteiskuntaan. Tasapainoon vastuullisuudessa päästään silloin, kun oikeudenmukaisuuden toteutuminen vähintään vallan ja vastuun sekä oikeuksien ja velvollisuuksien välillä mahdollistuu. Suomalais-ten yritysten yhteiskuntavastuullisuutta ja toisaalta myös yhteiskuntavastuuttomuutta ei nähdä minkään tietyn kokoluokan yritysten ominaisuudeksi. Usein myös nähdään, että suomalaiset yritykset eivät ole mitenkään erityisen yhteiskuntavastuullisia toimissaan.¹³⁶

On aina muistettava, että rehellisen ja luotettavan yrityksen toiminta kasvattaa inhimillistä pääomaa. Yritys kunnioittaa silloin sekä sisäistä että ulkoista kenttäänsä. Yrityksessä huomioidaan kaikessa toiminnassa hyvinvointi, joka koskettaa niin henkilöstöä, asiakkaita kuin muitakin sidosryhmiä. Lisäksi eettisesti toimivassa yrityksessä luonnon ja ympäristön hyvinvointia edesautetaan monilla korjaavilla toimilla ja myös ennaltaehkäisevästi. Eettinen yritys kantaa oman vastuunsa, vaikka se ei voikaan muuttaa toimintansa avulla koko maapalloa. Välittämi-

¹³⁴ Talvio & Välimaa 2004, 105-127.

¹³⁵ Harmaala & Jallinoja 2012, 113-114.

¹³⁶ Haapala & Aavamäki 2008, 52.

nen luokin signaalin, joka on kallisarvoista esimerkiksi juuri ympäristönsuojelun kannalta. Usein myös toimialan perinteisten pelisääntöjen kyseenalaistaminen lisää eettisyyttä ja yhteiskuntavastuuta, kun toiminnan tarkoitusta mietitään uudelleen. Vanhan ajatusmallin rikominen muun muassa tuotannon, jakelun ja markkinoinnin järjestämisessä on oleellista eettisen polun löytämiseksi. Samalla luodaan edellytykset uudelle yritystoiminnalle, joka katsoo asioita eettisesti tärkeästä näkökulmasta, kuten ympäristön kautta.¹³⁷

Vastuullinen ja kestävien arvojen mukaan toimiva yritys tekee kaiken avoimuuden ja läpinäkyvyyden mallin mukaisesti. Tähän tapaan toimiva yritys on lisäksi avoin keskeneräisille kehittämishankkeille, joita voivat olla esimerkiksi pitkän aikavälin tavoitteet ympäristön hyväksi. On todettu, että juuri tällainen toimintatapa kasvattaa yrityksen uskottavuutta.¹³⁸ Sen vuoksi yhteiskuntavastuullisuus ja ekologiseen toimintaan panostaminen on tärkeää, sillä uskottavuuden lisääntyminen näkyy yleensä myös taloudellisessa tuloksessa.

Yritysten toteuttama yhteiskuntavastuu on kaikesta huolimatta aina monimutkainen ja monikerroksinen asia. Yhden kaikkiin tilanteisiin ja yrityksiin sopivan kuvan luominen siitä on lähes mahdotonta. Siten on myös hyväksyttävä, että asiat rakentuvat pala palalta, ja toisaalta pienetkin muutokset parempaan ovat täsmälleen sitä, mitä haetaan. Yritykset ja yhteiskunnat eivät yleensä edes kykene kerralla kuin osaratkaisuihin, ja se on hyväksyttävä. Valitettavasti usein julkisuuteen nousevat kuitenkin asiat, jotka ovat hoitamatta tai tehty väärin, kun myös hyvin hoidetut ja oikein tehdyt asiat olisi oleellista nostaa esiin. Koska yritystoiminta on jollaisenaan monin tavoin haasteellista, tulisi kunkin yrityksen löytää itselleen sopiva toimintatapa, johon omat arvot sopivat vastuullisuusnäkökulma huomioon ottaen. Tärkein ydin on kuitenkin aina se, että vastuullisuus sisältyy koko siihen toimintatapaan ja tarjontaan, jota yritys tekee. Lisäksi on hyvin merkittävää, että vastuullisuudesta viestitään ja se myös kirjataan ylös tavalla, jonka ihmiset näkevät mielenkiintoisena.¹³⁹

Voidaan ajatella, että laajempi julkisuudessa tapahtuva positiivisten asioiden esiin ottaminen herättäisi varmasti myös aivan uusia yrityksiä toimimaan yhteiskuntavastuullisesti ja kannustaisi yrityksiä huolehtimaan esimerkiksi ympäristöasioistaan paremmin. Toisaalta yritys voi toimia hyvin vastuullisella tavalla, mutta ei osaa viestiä siitä tehokkaasti, jolloin ainakin tästä kertyvästä taloudellisesta hyödystä jää saamatta.

Hyviin toimintatapoihin perustuvan vastuumallin mukaisesti toimivat yritykset hoitavat ympäristöön ja sosiaaliin seikkoihin liittyvät vastuut, kuten kuuluu. Esimerkiksi ympäristön kuormitus tapahtuu lain määrittämässä rajoissa. Käytännössä tällaisen vastuumallin mukaan toimi-

¹³⁷ Haapala & Aavameri 2008, 144-146.

¹³⁸ Bärlund & Perko 2013, 23.

¹³⁹ Haapala & Aavameri 2008, 146-148.

vat yritykset usein myös ylittävät lainsäädännön edellyttämän vastuutason oma-aloitteisesti ja vapaaehtoisesti.

Maapallolla ilmenevät merkittävät ympäristöongelmat ja sosiaaliset epäkohdat ovat uhka ihmisten hyvinvoinnille ja myös tulevien sukupolvien elinmahdollisuuksille. On nähtävissä, että ympäristön saastumisen ohella kasvavasta epätasa-arvosta eri maissa ja myös kansalaisten kesken on muodostunut ihmiskunnalle yksi vaikeimmista ongelmista. Lisäksi talous asettuu aina keskeiseen asemaan kansallisen päätöksenteon ja maailmanlaajuisen yhteisön toimissa, joka sysää ympäristönäkökohtia taaemmaksi. Näiden seikkojen vuoksi poliittiset toimet eivät ole riittävän tehokkaita ratkaisemaan ympäristö- ja sosiaaliongelmia, jolloin vaaditaan selviä muutoksia myös talouselämän ajattelu- ja toimintatapoihin. Liike-elämään kiinnitetään huomiota jatkuvasti enemmän, kun haetaan onnistuneita ratkaisuja maailmanlaajuisiin ja kansallisiin ongelmiin. Yritykset lähes kilpailevat huomiosta, kun ne pyrkivät osoittamaan halunsa auttaa sosiaalisissa kysymyksissä ja ympäristönsuojelussa. Toisaalta keskustelu yhteiskuntavastuusta on usein hyvin kaksijakoista, mikä osoittaa yritysten yhteiskuntavastuun olevan yhä kiistellympi aihe yhteiskunnassa. Yritykset ylistävät vastuullisuuttaan, mutta niitä myös moititaan vastuuttomuudesta, ja niistä puhutaan moittivasti sekä osin myös katkerasti. Yhteiskunnasta nousevat paineet vahvistavatkin vastuullisuuden merkitystä yrityksille.¹⁴⁰

Yritysten vastuullisuudelle syntyy uusia vaatimuksia maailmanlaajuisen liiketoiminnan kasvaessa ja yhteiskunnan verkottuessa. Ennen itsestään selvinä ajatellut toimintatavat ja yritysten asema yhteiskunnassa muuttuvat ja kyseenalaistuvat. Viranomaisten ja kuluttajien vaatimusten ohella yritykset ovat entistä valmiimpia hakemaan uusia keinoja yhteiskuntavastuun toteuttamiseen. Yhteiskuntavastuun laajeneminen nähdäänkin usein globaalitalouden viimevaiheisiin kuuluvana ilmiönä.¹⁴¹

7 Johtopäätökset

Tämän ympäristöoikeudellisen ja pääosin oikeusdogmaattisen tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää, mitä velvoitteita ylikansallinen ja kansallinen ympäristösäännöstö asettavat pk-yritysten toiminnalle, ja lisäksi, mikä on yhteiskuntavastuullisesti toimivan pk-yrityksen ympäristövastuu. Tällä tavalla saadaan vastaus siihen, miten ympäristövastuullisen pk-yrityksen tulee toimia. Tavoitteena oli luoda kokonaiskuva siitä, miten lainsäädäntö ohjaa pk-yrityksiä ympäristövastuuseen ja mitä ympäristövastuu kokonaisuudessaan on.

Vastuu ympäristöstä kuuluu jokaiselle ja ympäristövastuullisuus on laajentunut ja noussut jatkuvasti enemmän esiin. Kestävän kehityksen ja yhteiskuntavastuun huomioiminen on myös

¹⁴⁰ Joutsenvirta & Halme & Jalas & Mäkinen 2011, 9.

¹⁴¹ Joutsenvirta ym. 2011, 11.

maapallon kestävyyn kannalta välttämätöntä. Vastuu on otettava yhtä hyvin pk-yritysten jokapäiväisessä toiminnassa kuin kansalaisten ja julkisen hallinnon tekemissä päätöksissäkin huomioon. Kun maapallon luonnonvarat halutaan säilyttää tuleville sukupolville, on toimittava ympäristövastuullisesti ja kestävän kehityksen periaatteita noudattaen.

Ympäristönsuojelun ja ympäristöoikeuden merkityksen kasvaessa ympäristösäännöstö on tullut kattavammaksi sekä ylikansallisella että kansallisella tasolla. Ympäristölle on annettu vähitellen asema, joka on nostanut ympäristökysymykset yhä enemmän talouden näkökulmien rinnalle. Euroopan unionissa ympäristöasioiden arvostuksen kehittyminen on näkynyt lainsäädännön monipuolistumisena ja tehostumisena. Ympäristösäännösten velvoittavuus onkin enemmän laajenemassa kuin heikkenemässä.

Nykyisin lainsäädännössä huomioidaan usein myös kestävän kehityksen periaatteet. Unionin tason sääntelyn muutokset vaikuttavat myös suomalaisiin pk-yrityksiin, joiden on otettava ylikansallisen säännösten velvoitteet huomioon toiminnassaan. Ympäristösäännöstöä ei siten ole selvää tarvetta tai painetta saada tiukennettua lisää. Joka tapauksessa unionin sääntely on lisännyt ja tiukentanut yritysten vastuita ympäristökysymyksissä myös Suomessa.

Kansallisessa lainsäädännössä erityisesti ympäristönsuojelulaki kattaa yritystoiminnan mahdollisesti aiheuttamat ympäristöongelmat ja velvoittaa yrityksiä tehokkaasti. Lisäksi luonnonsuojelulaki tukee sitä osaltaan. Ympäristölainsäädännössä on myös huomioitu laajasti kestävän kehityksen mukainen näkökulma sosiaalisine ja ekologisine yhteyksineen. Ympäristölainsäädäntö ohjaa näin pk-yrityksiä ympäristövastuullisiksi. Ongelma on kuitenkin se, että ympäristölainsäädäntö ja sen velvoitteet eivät ole kaikissa pk-yrityksissä riittävästi tiedossa.

Lainsäädännön velvoitteet sitovat pk-yrityksiä niin tiukasti, että ympäristösäännöstöä noudattamalla yritykset toimivat kuitenkin ympäristövastuullisuuden mukaisesti jo kohtuullisella tasolla. Yhteiskuntavastuullisuus ohjaa yrityksiä silti selvästi vastuullisempaan ja ympäristön sekä sosiaalisten näkökohtien kannalta parempaan suuntaan. Toiminnan laillisuus ei siten vielä ole kattava takuu ympäristövastuusta.

Yritysten on pakko noudattaa lainsäädännön velvoitteita. Ympäristövastuu taas perustuu vapaaehtoisuuteen, joka ohjaa pääosin lainsäädännön vaatimuksia korkeampaan ympäristövastuuseen. Ympäristövastuuseen ohjaavat erityisesti yritysten sidosryhmien vaatimukset ja tarpeet, joita myös pk-yritykset haluavat seurata. Pk-yritykset hakevat ympäristövastuullisuuden avulla myös kustannushyötyjä, joita vastuullisesta toimintatavasta yleensä saadaan. Lähes aina ympäristöasioiden huomiointi säästää yrityksen varoja, eikä vähennä niitä. Lisäksi toimimalla vastuullisesti luodaan yritykselle maine, joka taas edesauttaa yritystä menestymään.

Selvimmin pk-yritykset saavat hyötyä toimimalla proaktiivisesti, edelläkävijöinä. Silloin ne voivat muun muassa hyödyntää uusimpia energiaa säästäviä menetelmiä.

Ympäristövastuu näkyy lainsäädännössä välillisesti kestävän kehityksen velvoitteiden kautta. Ympäristövastuun lainsäädännöllinen perusta näkyy ympäristösäännöstössä juuri kestävän kehityksen velvoitteina, joita on lainsäädännössä melko kattavasti. Lainsäädännössä on sisällytettyä osa ympäristövastuuseen ohjaavista pelisäännöistä, mutta lainsäädännöllä ei voida, eikä tarvitse määrittää kaikkea vastuullisuuden sisältöä. Ympäristövastuun on lähdettävä vapaaehtoisuudesta, jolloin se kehittyy yleensä selvästi vaadittua tasoa korkeammaksi. Ympäristövastuullisuuden tulee lisäksi olla pitkäjänteistä ja koko yritystoiminnan kattavaa vastuuta.

Pk-yritysten merkitys kansantaloudelle, työllisyydelle ja kestävälle kehitykselle on todella merkittävä niin Suomessa kuin kansainvälisestikin. Vaikka yksittäisten pk-yritysten merkitys on ympäristökysymyksissä usein vähäistä, muodostavat pk-yritykset kuitenkin lukumääränsä puolesta yhdessä toimijajoukon, joilla on valtava merkitys ympäristövastuun ja ympäristönsuojelun onnistumisessa. Pk-yritysten toiminnalla, valinnoilla ja osaamisella on siten todellista vaikutusta niin ympäristön kuin taloudenkin kannalta.

Lainsäädännön velvoitteet sitovat yrityksiä tarkasti ja niitä on noudatettava. Lain velvoitteiden yli nousevan ympäristövastuun edut näkyvät yritystoiminnassa usein esimerkiksi taloudellisinä säästöinä, suurempana liikevaihtona ja -voittona. Näitä etuja ei aina voi edes mitata rahassa. Toimintatapojen yleistymiseen tarvitaan kuitenkin monesti edelläkävijöitä, jotka saavat seuraajia, kun toiminnan edut huomataan.

Pk-yritysten ongelma ympäristövastuullisuudessa on se, että ympäristöosaamisessa, lainsäädännön huomioimisessa ja ympäristönäkökohtien hyödyntämisessä yritystoiminnassa on puutteita. Pk-yrityksissä ei välttämättä ole lainkaan aikaa tehdä muuta kuin välttämättömät toimet päivittäisessä yritystoiminnan eteenpäin viemisessä. Erityisesti tämä koskee aivan pienimpiä pk-yrityksiä. Yritysten tietoisuutta ympäristövastuullisen toiminnan eduista ja lainsäädännön velvoitteista tulisikin tuoda esiin myös viranomaisten puolelta. Ympäristövastuullisuuden edut hyödyttävät yrittäjää, sidosryhmiä ja viranomaisia, ja lopulta myös ympäristöä ja luontoa, jotka voivat paremmin. Ympäristövastuullisuutta voidaan myös lisätä tutkimalla jatkossa edelleen niitä keinoja ja käytännön toimia, joiden avulla pk-yritykset voivat saavuttaa paremman ympäristövastuun tason.

Ympäristövastuu ohjaa lainsäädäntöä enemmän pk-yrityksiä ympäristönäkökohtien huomioimiseen. Kun ympäristövastuu nousee vastuullisuuden ja vapaaehtoisuuden pohjalta, se myös on tehokkaampaa. Ympäristövastuu on kannattavaa kaikkien tahojen, kuten yrityksen, yhteiskunnan ja luonnon kannalta.

Kestävä kehitys näyttäytyy koko oikeusjärjestystä koskevana ylimmänasteisena arvopäämääränä. Sen tavoittelemisen ja saavuttaminen ei onnistu ainoastaan ympäristölainsäädännön keinoilla, vaan kestävän kehityksen päämäärän tulee olla taustalla koko yhteiskunnallisen toiminnan ja päätöksenteon kaikissa muodoissa. Lainsäädännön velvoitteet luovat pk-yrityksen ympäristövastuullisuudelle pohjan, mutta lopulta yrityksen asiakkaat ja muut sidosryhmät ohjaavat ympäristövastuullisuuteen kaikkein tehokkaimmin.

Lähteet

Kirjallisuus

- Aarnio, A. 2006. Tulkinnan taito - ajatuksia oikeudesta, oikeustieteestä ja yhteiskunnasta. Helsinki: WSOY.
- Antila, K. 2010. Kaikki toimialat ovat vihreitä. Pienennä päästöjä - paranna tulosta. Helsinki: Talentum.
- Anttiroiko, A-V. 2004. Yhteiskuntavastuu ja sen määrittelyprosessi. Teoksessa Järvinen, R. (toim.) Yhteiskuntavastuu. Näkökulmia yritysten ja julkisyhteisöjen yhteiskunnalliseen vastuuseen. Tampere: Tampere University Press.
- Bärlund, A. & Perko, S. 2013. Kestävä johtajuus. Bisneksen uusi elinehto. Helsinki: Talentum.
- Cudworth, E. 2003. Environment and society. London: Routledge.
- Donner-Amnell, J. 2003. Uusi, kestävä ja oikeudenmukainen Suomi? Teoksessa Lehtinen, A. & Rannikko, P. (toim.) Oikeudenmukaisuus ja ympäristö. Helsinki: Gaudeamus.
- Ekroos, A., Kumpula, A., Kuusiniemi, K. & Vihervuori, P. 2010. Ympäristöoikeuden pääpiirteet. 2. uud. painos. Helsinki: WSOYpro.
- Haapala, J. & Aavameri, L. 2008. Omatuntotalous. Helsinki: Talentum.
- Hakapää, K. 2010. Uusi kansainvälinen oikeus. 3. uudistettu painos. Helsinki: Talentum.
- Hakkarainen, E. & Kvist, T. 2000. Ympäristönsuojelulainsäädännön perusteet. 4. uudistettu painos. Turku: Turun yliopiston täydennyskoulutuskeskus.
- Hallberg, P., Haapanala, A., Koljonen, R. & Ranta, H. 2006. Maankäyttö- ja rakennuslaki. 2. uudistettu painos. Helsinki: Talentum.
- Harju-Autti, P. Ympäristötietoisuuden ytimessä on hyvä elämä. 2011. Teoksessa Harju-Autti, P., Neuvonen, A. & Hakkarainen, L. (toim.) Ympäristötietoisuus. Suomalaiset 2010-lukua tekemässä. Helsinki: Rakennustieto.
- Harmaala, M-M. & Jallinoja, N. 2012. Yritysvastuu ja menestyvä liiketoiminta. Helsinki: Sano-ma Pro.
- Heuru, K. 2006. Perustuslaillinen kunnallishallinto. Helsinki: Edita.
- Hildén, M. & Similä, J. 2007. Lainsäädäntösuunnitelma ja ympäristö - Parempaa sääntelyä ja uusi ympäristöpolitiikka. Teoksessa Tala, J. (toim.) Kohti laadukasta lainsäädäntöstrategiaa. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 228. Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos.
- Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2009. Tutki ja kirjoita. 15. uud. painos. Helsinki: Tammi.
- Hirvonen, A. 2012. Oikeuden ja lainkäytön teoria. Helsinki: Helsingin yliopiston oikeustieteellinen tiedekunta.
- Hollo, E. J. 2004. Ympäristönsuojelu- ja luonnonsuojeluoikeus. Helsinki: Talentum.
- Hollo, E. J. 2009a. Johdatus ympäristöoikeuteen. 3. uud. painos. Helsinki: Talentum.
- Hollo, E. J. 2009b. Ympäristö ja oikeus. Helsinki: Helsingin yliopiston oikeustieteellinen tiedekunta.

- Hollo, E. J., Kuokkanen, T. & Utter, R. 2011. Ilmasto-oikeus. Helsinki: Talentum.
- Husa, J. & Pohjolainen, T. 2008. Julkisen vallan oikeudelliset perusteet - johdatus julkisoikeuteen. 2. uudistettu painos. Helsinki: Talentum.
- Joutsenvirta, M., Halme, M., Jalas, M. & Mäkinen, J. 2011. Vastuullinen liiketoiminta kansainvälisessä maailmassa. Helsinki: Helsinki University Press.
- Juholin, E. 2004. Cosmopolis. Yhteiskuntavastuusta yrityskansalaisuuteen. Helsinki: Infor.
- Jussila, M. 2010. Yhteiskuntavastuu. Nyt. Helsinki: Infor.
- Juuti, P. 2007. Arvot ja yhteiskuntavastuu. Teoksessa Vauhkonen, P. (toim.) Liiketoiminnan vastuullisuus - Minkä väristä se on? Kirkkonummi: Johtamistaidon opisto.
- Jyränki, A. 2000. Uusi perustuslakimme. Turku: Iura nova.
- Jyränki, A. & Husa, J. 2012. Valtiosääntöoikeus. Helsinki: CC Lakimiesliiton kustannus.
- Järvinen, R. 2004. Yhteiskuntavastuu ja etiikka. Käytännöllisiä sovellutuksia vakuutusyhtiötsolla. Teoksessa Järvinen, R. (toim.) Yhteiskuntavastuu. Näkökulmia yritysten ja julkisyhteisöjen yhteiskunnalliseen vastuuseen. Tampere: Tampere University Press.
- Järvinen, R. 2004. Yhteiskuntavastuu. Näkökulmia yritysten ja julkisyhteisöjen yhteiskunnalliseen vastuuseen. Teoksessa Järvinen, R. (toim.) Yhteiskuntavastuu. Näkökulmia yritysten ja julkisyhteisöjen yhteiskunnalliseen vastuuseen. Tampere: Tampere University Press.
- Kallio, T. J. 2004. Organisaatiot, johtaminen ja ympäristö - Organisaatiotieteellisen ympäristötutkimuksen ongelmista kohti yleistä teoriaa yritys-luontosuhteesta. Turku: Turun kauppa-
korkeakoulu.
- Kallio, T. J. & Nurmi, P. 2006. Vastuullisen liiketoiminnan tutkimus. Teoksessa Kallio, T. J. & Nurmi, P. (toim.) Vastuullinen liiketoiminta. Peruskysymyksiä ja esimerkkejä. Turun kaup-
pakorkeakoulun julkaisuja. Turku: Turun kauppakorkeakoulu.
- Karhu, J. & Määttä, T. 2010. Ympäristö- ja luonnonvaraoikeudelliset sääntelytekniikat ja le-
gitimiteetti. Teoksessa Rannikko, P. & Määttä, T. (toim.) Luonnonvarojen hallinnan le-
gitimiteetti. Tampere: Vastapaino.
- Koivisto, J. 2011. PK-yrityksen ympäristövastuut käytännönläheisesti. Helsinki: Helsingin seu-
dun kauppakamari.
- Kumpula, A. 2004. Ympäristö oikeutena. Helsinki: Suomalainen lakimiesyhdistys.
- Kumpula, A. 2007. Eurooppalaistuva ympäristöoikeus. Teoksessa Ojanen, T. & Haapea, A. (toim.) EU-oikeuden perusteita II - aineellisen EU-oikeuden aloja ja ulottuvuuksia. Helsinki: Edita.
- Kumpula, A. & Määttä T. 2002. Ekologia, yhteiskunta ja oikeus: Konstruktionistinen tulkinta luonnontieteellisen tiedon ja oikeuden suhteesta. Teoksessa Ervasti, K. & Meincke, N. (toim.) Oikeuden tuolla puolen. Helsinki: Lakimiesliiton kustannus.
- Kuokkanen, T. & Parkkari, J. 2004. Kansainväliset ympäristösopimukset. Helsinki: Edita.
- Kuusiniemi, K. 2000. Luontoarvojen asema oikeudellisessa päätöksenteossa. Teoksessa Haapa-
la, A. & Oksanen, M. (toim.) Arvot ja luonnon arvottaminen. Helsinki: Gaudeamus.

- Kuusiniemi, K. 2013a. Ympäristöllisen päätöksenteon erityispiirteistä. Teoksessa Kuusiniemi, K., Ekroos, A., Kumpula, A. & Vihervuori, P. (toim.) Ympäristöoikeus. 2. uud. painos. Helsinki: Sanoma Pro.
- Kuusiniemi, K. 2013b. Ympäristöoikeus oikeudenalana. Teoksessa Kuusiniemi, K., Ekroos, A., Kumpula, A. & Vihervuori, P. (toim.) Ympäristöoikeus. 2. uud. painos. Helsinki: Sanoma Pro.
- Kuusiniemi, K. & Kumpula, A. 1997. Ympäristöoikeuden perusteet. Turku: Turun yliopiston oikeustieteellinen tiedekunta.
- Kuusiniemi, K., Ekroos, A., Kumpula, A. & Vihervuori, P. 2001. Ympäristöoikeus. Helsinki: WSOY.
- Kuusiniemi, K. (toim.), Ekroos, M., Leinonen, J., Marttinen, K. & Siitari-Vanne, E. 2001. Uusi ympäristönsuojelulainsäädäntö. Helsinki: Edita.
- Kuusiniemi, K. (toim.), Leinonen, J., Marttinen, K., Salila, J. & Siitari-Vanne, E. 2008. Ympäristönsuojelulainsäädäntö. Helsinki: Edita.
- Laakso, S. 2012. Lainopin teoreettiset lähtökohdat. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Liukas, P. 2007. Vastuullisuus osana suomalaista yrityskulttuuria. Teoksessa Vauhkonen, P. (toim.) Liiketoiminnan vastuullisuus - Minkä väristä se on? Kirkkonummi: Johtamistaidon opisto.
- Mäenpää, O. 2011. Eurooppalainen hallinto-oikeus. 3. uudistettu painos. Helsinki: Talentum.
- Mäkinen, E. 2004. Oikeudellinen kontrolli kunnan ympäristöasioissa. Tampere: Finnpublishers.
- Mäntylä, M., Syrjä, T., Vainio, A., Vehkala, M-M. & Wuori, O. 2001. Pk-yritysten ekokilpailukyky. Vaasa: Vaasan yliopisto.
- Määttä, K. & Pulliainen, K. 2003. Johdatus ympäristötaloustieteeseen. Helsinki: Talentum.
- Niskala, M. & Tarna, K. 2003. Yhteiskuntavastuun raportointi. Helsinki: KHT-Media.
- Ojanen, T. 2010. EU-oikeuden perusteita. Helsinki: Edita Prima.
- Pennanen, J. 2006. Ympäristölainsäädännön laillisuusvalvonta - erityisesti ympäristönsuojelulain näkökulmasta. Suomen ympäristö 11/2006. Helsinki: Suomen ympäristökeskus.
- Pihkola, H. 2004. Yritysten yhteiskunnallinen vastuu ja ympäristö. Teoksessa Ketola, T. (toim.) Yritysten ympäristöjohtaminen. Päämäärät, käytännöt ja arviointi. Turku: Turun kauppakorkeakoulu.
- Pihkola, H. 2006. Ympäristöarvot osana liiketoimintaa. Teoksessa Kallio, T. J. & Nurmi, P. (toim.) Vastuullinen liiketoiminta. Peruskysymyksiä ja esimerkkejä. Turun kauppakorkeakoulun julkaisuja. Turku: Turun kauppakorkeakoulu.
- Pohjola, T. 2003. Johda ympäristöasioita tehokkaasti. Ympäristöosaaminen menestystekijänä. Helsinki: Talentum.
- Portin, A. 2008. Kaikesta jää jälki. Teoksessa Portin, Anja (toim.) Kaikesta jää jälki. Puheen- vuo-roja ympäristöä säästävistä valinnoista. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Avain.
- Pulliainen, E. 2008. Yhteiskuntavastuu. Helsinki: Ochrechronicles.
- Pääministeri Jyrki Kataisen hallituksen ohjelma. 2011. Valtioneuvoston kanslian julkaisuja. Helsinki: Valtioneuvoston kanslia.

- Raitio, J. 2004. EU:n kehitys, periaatteet ja tavaroiden vapaa liikkuvuus. Helsinki: Helsingin yliopisto.
- Rohweder, L. 2004. Yritysvastuu - kestävä kehitys organisaatiotasolla. Helsinki: WSOY.
- Sairinen, R. & Teittinen, O. 2000. Vapaaehtoiset ympäristösopimukset. Suomi kansainvälisessä vertailussa. Suomen ympäristö 412. Helsinki: Ympäristöministeriö.
- Siltala, R. 2001. Johdatus oikeusteoriaan. Helsinki: Helsingin yliopiston oikeustieteellinen tiedekunta.
- Siltala, R. 2003. Oikeustieteen tieteenteoria. Helsinki: Suomalainen lakimiesyhdistys.
- Tala, J. 1999. Oikeussääntelyn määrä ja vaihtoehdot. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisu 163. Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos.
- Tala, J. 2001. Lakien vaikutukset. Lakiuudistusten tavoitteet ja niiden toteutuminen lainsäädän-töteoreettisessa tarkastelussa. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisu 177. Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos.
- Talvio, C. & Välimaa, M. 2004. Yhteiskuntavastuu ja johtaminen. Helsinki: Edita.
- Tapaninen, A., Kauppinen, T., Kivinen, K., Kotilainen, H., Kurenniemi, M & Pajukoski, M. 2002. Ympäristö ja hyvinvointi. Helsinki: WSOY.
- Tolvanen, J. P. 1998. Maankäytön luonnonsuojelullinen sääntely. Helsinki: Lakimiesliiton kustannus.
- Vihanto, M. 2006. Vastuullinen liiketoiminta taloustieteessä. Teoksessa Kallio, T. J. & Nurmi, P. (toim.) Vastuullinen liiketoiminta. Peruskysymyksiä ja esimerkkejä. Turun kauppakorkeakoulun julkaisu. Turku: Turun kauppakorkeakoulu.
- Vihervuori, P. 2013. Ympäristövastuun perusteet. Teoksessa Kuusiniemi, K., Ekroos, A., Kumppala, A. & Vihervuori, P. (toim.) Ympäristöoikeus. 2. uud. painos. Helsinki: Sanoma Pro.
- Viitala, R. & Jylhä, E. 2013. Liiketoimintaosaaminen. Menestyvän yritystoiminnan perusta. 6. uudistettu painos. Helsinki: Edita.
- Vilka, L. 1993. Ympäristöetiikka. Vastuu luonnosta, eläimistä ja tulevista sukupolvista. Helsinki: Yliopistopaino.

Virallislähteet

- Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi 2004/35/EY, ympäristövastuusta ympäristöhinkojen ehkäisemisen ja korjaamisen osalta. 21.4.2004, 2004/35/EY, EUVL L 143, 30.4.2004.
- Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi 2011/92/EU, tiettyjen julkisten ja yksityisten hankkeiden ympäristövaikutusten arvioinnista. 13.12.2011, 2011/92/EU, EUVL L 26, 28.1.2012, 1-22.
- HE 309/1993 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle perustuslakien perusoikeussäännösten muuttamisesta.
- Komission ehdotus Euroopan parlamentin ja neuvoston päätökseksi yleisestä unionin ympäristöalan toimintaohjelmasta vuoteen 2020 ”Hyvä elämä maapallon resurssien rajoissa”, 29.11.2012, KOM (2012) 710 lopullinen.

Komission suositus mikroyritysten sekä pienten ja keski suurten yritysten määritelmästä, EUVL L 124, 20.5.2003, 39.

Komission tiedonanto Euroopan parlamentille, neuvostolle, Euroopan talous- ja sosiaaliskomitealle sekä alueiden komitealle. Yritysten yhteiskuntavastuuta koskeva uudistettu EU:n strategia vuosiksi 2011-2014. KOM(2011) 681 lopullinen, 25.10.2011, 4.

Komission tiedonanto neuvostolle, Euroopan parlamentille, Euroopan talous- ja sosiaaliskomitealle ja alueiden komitealle. Pieni puhdas ja kilpailukykyinen. Ympäristölainsäädännön uudistamista pienissä ja keski suurissa yrityksissä tukeva ohjelma, KOM(2007) 379 lopullinen, 8.10.2007, 3.

Komission tiedonanto neuvostolle, Euroopan parlamentille, Euroopan talous- ja sosiaaliskomitealle ja alueiden komitealle. Yhteisön Lissabon-ohjelman täytäntöönpano kasvuun ja työllisyyteen tähtäävä nykyaikainen pk-yrityspolitiikka, KOM(2005) 551 lopullinen, 10.11.2005, s. 3-4.

Komission vihreä kirja yritysten sosiaalisen vastuun eurooppalaisten puitteiden edistämisestä, KOM(2001) 366 lopullinen, 18.7.2001.

Lissabonin sopimus Euroopan unionista tehdyn sopimuksen ja Euroopan yhteisön perustamis- sopimuksen muuttamisesta. 13.12.2007, 2007/C 306/01, EUVL C 306, 17.12.2007, s. 1-41.

Neuvoston direktiivi luontotyyppien sekä luonnonvaraisten eläimistön ja kasviston suojelusta. 21.5.1992, 92/43/ETY, EYVL L 206, 22.7.1992, s. 7-158.

Neuvoston direktiivi ympäristöä koskevan tiedon saannin vapaudesta. EYVL C 112, 20.12.1973, s. 1 ja 7.6.1990, 90/313/ETY, EYVL L 158, 23.6.1990, s. 56-58.

Resolution of the Council and the Representatives of the Governments of the Member States, A European Community Programme of Policy and Action in Relation to the Environment and Sustainable Development. 1.2.1993, 93/C 138/01, OJ C 138, 17.5.1993, p. 1.

Verkkolähteet

Elinkeinoelämän keskusliitto. 2013. PK-yrityksen määritelmä. Viitattu 11.4.2014.
http://www.ek.fi/ek/fi/yritysjyys_ym/yritysjyys/tietoa_pk-yrityksista/pk_maaritelma.php

Elinkeinoelämän keskusliitto. 2014. Yrittäjyys talouden moottorina. Viitattu 22.7.2014.
<http://ek.fi/mita-teemme/yritysjyys/>

Euroopan komissio. Yritysten yhteiskuntavastuu EU:ssa. Mitä yritysten yhteiskuntavastuu on? Viitattu 2.6.2014.
<http://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=331&langId=fi>

Inkinen, A. 2009. Yritysten ympäristövastuu. Opinnäytetyö, Laurea-ammattikorkeakoulu, Liiketalouden koulutusohjelma. Viitattu 10.2.2014.
<http://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/2751/InkinenAnni.pdf?sequence=1>

Kallunki, M. & Laaja, H. 2010. Ympäristöjärjestelmät ja yhteiskuntavastuuraportointi yrityksissä. Opinnäytetyö, Laurea-ammattikorkeakoulu, Liiketalouden koulutusohjelma. Viitattu 10.2.2014.
<http://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/14484/Ymparistojarjestelmat%20ja%20yhteiskuntavastuuraportointi%20yrityksissa.pdf?sequence=1>

Katila, T. 2012. Yhteiskuntavastuu pk-yrityksissä. Opinnäytetyö, Vaasan ammattikorkeakoulu, Liiketalouden koulutusohjelma. Viitattu 10.2.2014.
https://publications.theseus.fi/bitstream/handle/10024/45803/Katila_Tuomas.pdf?sequence=1

Lehtinen, P-M. 2010a. Yhteiskuntavastuu ja vastuullinen viestintä Lindström Oy:n asiakassuheteissa. Opinnäytetyö, Kymenlaakson ammattikorkeakoulu, Markkinointiviestintä. Viitattu 10.2.2014.

https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/12460/Lehtinen_PiiaMaria.pdf?sequence=1

Lehtinen, S. 2010b. Ympäristörikoksista ympäristövastuuseen. Opinnäytetyö, Turun ammattikorkeakoulu, Liiketalouden koulutusohjelma. Viitattu 10.2.2014.

https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/14321/Lehtinen_Sari.pdf?sequence=1

Lähdesmäki, M. 2012. Studies on Corporate Social Responsibility in the Finnish Small Business Context. Väitöskirja, Helsingin yliopisto, Ruralia instituutti. Viitattu 10.2.2014.

<http://www.helsinki.fi/ruralia/julkaisut/pdf/Publications26.pdf>

Makkonen, A. 2009. Suomen Lähikauppa Oy:n yhteiskuntavastuuraportoinnin kehittäminen GRI-ohjeiston pohjalta. Opinnäytetyö, Laurea-ammattikorkeakoulu, Kestävän kehityksen koulutusohjelma. Viitattu 10.2.2014.

http://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/2270/Makkonen_Anne.pdf?sequence=1

Metso, P. 2005. Ympäristöasioiden hallinta osana pk-yritysten toimintaa. Opinnäytetyö, Tampereen ammattikorkeakoulu, Liiketalouden koulutusohjelma. Viitattu 10.2.2014.

<https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/9284/TMP.objres.141.pdf?sequence=2>

Salo, K. 2010. Yhteiskuntavastuu – raportointi, merkitys ja tulkinta. Opinnäytetyö, Turun ammattikorkeakoulu, Palvelujen tuottamisen ja johtamisen koulutusohjelma. Viitattu 10.2.2014.

https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/16911/Salo_Katariina.pdf?sequence=1

Tilastokeskus. PK-yritys. Viitattu 5.4.2014.

http://www.stat.fi/meta/kas/pk_yritys.html

Työ- ja elinkeinoministeriö. 2013. Yhteiskuntavastuun periaatepäätös. Viitattu 11.4.2014.

<http://www.tem.fi/?s=4580>

Valtion ympäristöhallinnon verkkopalvelu. 2012. YK:n kestävän kehityksen konferenssi 2012. Viitattu 11.3.2013.

<http://www.ymparisto.fi/default.asp?node=26509&lan=FI>

Yle uutiset. 2013. Yritysvastuu. Yritysten vastuuraportointi voi tulla pakolliseksi. Viitattu 12.3.2013.

http://yle.fi/uutiset/yritysten_vastuuraportointi_voi_tulla_pakolliseksi/6481868

Ympäristöhallinnon yhteinen verkkopalvelu. 2014. Brundtlandin kestävän kehityksen komissio. Viitattu 14.3.2014.

[http://www.ymparisto.fi/fi-FI/PohjoisPohjanmaan_ymparistohistoria/Brundtlandin_kestavan_kehityksen_komissi\(15223\)](http://www.ymparisto.fi/fi-FI/PohjoisPohjanmaan_ymparistohistoria/Brundtlandin_kestavan_kehityksen_komissi(15223))

Ympäristöministeriö. 2013. Kestävä kehitys. Mitä on kestävä kehitys. Viitattu 16.7.2014.

http://www.ym.fi/fi-fi/Ymparisto/Kestava_kehitys/Mita_on_kestava_kehitys

Kuviot

Kuvio 1. Kestävän kehityksen mukainen liiketoiminta	37
---	----